Presented by S. Kožal

SLOVENSKA
SLOVNICA

za

PERVENCE.

Spisal

Andrej Praprotnik.

(Tretji nespremenjeni natis.)

Veljá zvezana v platnenem herbtu 30 kr.

V LJUBLJANI, 1873.

Založil pisatelj. — Natisnil Rud. Milic.

To knjižico je gospod minister za bogočastje in uk z ukazom 17. dec. l. 1869., št. 10400 slovenskim ljudskim šolam dopustil.

Vvod.

Naš materni jezik slovenski ima 25 poglavitnih glasov, ki jih znamnjamo s temi-le glasniki ali čerkami:

a A, b B, c C, č Č, d D, e E, f F, g G, h H, i I, j J, k K, l L, m M, n N, o O, p P, r R, s S, š Š, t T, u U, v V, z Z, ž Ž.

Vsem tem glasnikom vkup pravimo abeceda ali alfabet.

Nekteri teh glasnikov imajo že sami za se svoj razločni glas, in so samoglasniki.

Samoglasniki so: **a, e, i, o, u.**

Vsi drugi glasniki se le s samoglasniki morejo razločno glasiti, in so soglasniki.

Samoglasniki se izgovarjajo kratko, ali dolgo, ozko, ali široko, mehko, ali terdo.

Iz glasnikov se zlagajo zlogi in besede.

Zlog je glas, ki še nič ne pomenja, na priliko: bra, pra, mra.

Beseda je glas, ki že kaj pomenja, n. pr.: brat, prag, mrak.

Kolikor je v kaki besedi samoglasnikov, toliko je zlogov. Besede so tedaj enozložne, ali dvozložne, ali mnogozložne, n. pr.: pet, peta, petica.

Besede so korenike, ali rastlike.

Korenike so take besede, iz kterih se druge zlagajo, n. pr.: les, vas, vert.

Rastlike so tiste besede, ktere se iz drugih zlagajo, n. pr.: lesen, lesovit, lesnika; vašk, vaščan, vasica; vertni, povertni, vertnar, vertnik, vertnarstvo, vertnarija. . .

Rastlike ali izpeljane besede imaje koren, deblo in obrazila.

Koren je pervotni jezikov del, iz kterega se delajo besede.

Deblo je zlog ali beseda, ki se je naredila iz korena.

Obrazila so pritikline, ki se pritikajo korenu ali deblu za nove pomene, n. pr.: travnik, mrazota, brodnina; *„tru"*, *„merz"*, *„bred"* so koreni; *„trav"*, *„mraz"*, *„brod"* so debla; *„nik"*, *„ota"*, *„nina"* so pa obrazila.

Če se v eno besedo zloží več besedí, naredí se složena beseda, n. pr.: kolovoz, drevored, bogoljub, blagoslov, delopust . . .

V vsaki večzložni besedi se en glas bolj glasí, to je, en zlog ima naglas ali poudarek.

Naglas se zaznamnja z ostrivcem (ˊ), s krativcem (ˋ) in s strešico (^).

Ostrivec se stavi na predtegnjeno- in zategnjeno-dolge glase, n. pr.: déte, kováč, móka.

Krativec se stavi nad predtegnjeno- in zategnjeno-kratke glase, n. pr.: ropòt, napùh, deklìč.

Strešica pomenja, da naj se samoglasnik zategnjeno-dolgo izgovarja, n. pr.: pêrje, vinôgrad, grôzdje.

Pervi del.

Govorni razpoli.

Kedar govorimo, rabimo devetero g o v o r n i h r a z p o l o v ali b e s e d n i h p l e m e n.

S a m o s t a l n i k.

V o d i l a.

Kdo nam prideluje živež?

Živež nam prideluje: kmet, mlinar, pek, mesar, olar, ribič, lovec, vertnik, branjevec . . .

Ktere živali nam dajejo živež?

Živež nam dajejo: krava, vol, tele, ovca, prešič, kôza, jelen, zajec, serna, kuretina, riba, rak . . .

Te besede kažejo ljudí in druge žive stvarí, in so i m e n a.

Rečí sim ter tje po zemlji so: polje, njiva, vinôgrad, travnik, vert, plot, pot, cesta, gora, dolina, ravnina, skala, kamenje . . .

V zraku je: oblak, megla, zarja, blisk, grom, dež, sneg, toča, vihar, dim . . .

Te besede imenujejo r e č í, in so ř e č n a imena.

Moška kerstna imena so: Janez, Jože, Miha, Matej, Anton, Tomaž, Jakob, Urban, Jurij, Luka, Andrej . . .

Ženska kerstna imena so: Marija, Neža, Magdalena, Uršula, Elizabeta, Doroteja, Jovana, Lucija, Polona . . .

Priimki so: Vodnik, Metelko, Slomšek . . .

Živalska posamesna imena so: Belec, Lisec, Rudeška, Rumena . . .

Dežele so: Kranjska, Koroška, Štajerska, Hervatska, Primorska . . .

Mesta so: Ljubljana, Celovec, Gradec, Zagreb, Terst. Gorica . . .

Tergi in vasí so: Verhnika, Postojina, Ipava, Cerknica, Laško, Vojnik, Konjice, Jesenice, Bégune, Berdo, Borovje, Dobrova, Dobrava, Šiška . . .

Gore so: Triglav, Mangart, Képa, Stol, Košuta, Ljubelj, Dobrač, Sadnik . . .

Reke so: Sava, Kerka, Kolpa, Bistrica, Kokra, Sora, Savina, Kopa, Soča, Mura, Drava . . .

Imena človekov, živali, dežel, mest, tergov, vasí, gor, rek i. t. d. kažejo posamesne ali lastne osebe ali rečí, in so lastna imena.

Lastna imena pišemo z veliko začetno čerko.

Váruhi sadnih dreves so: senica, berglez, detal, žolna, tašica, penica . . .

Sadna drevesa so: jablana, hruška, češnja, češplja, sliva, breskev, oreh, kostanj . . .

Te stvarí so vse ena drugi podobne.

Imena, ktera se prilagajo vsem stvarem enega rodú ali razpola, obče ali sploh, so občna ali splošna imena.

Več ljudi vkup imenuje se »ljudstvo«.

Beseda »hrastje« pomenja več ali množico hrastov; »germovje« je množica germov; »kamenje« pa kaže množico kamnov.

Imé, ktero kaže množico oseb ali rečí vkup, je skupno imé.

Snovi za obleke so: sukno, platno, svila, volna, usnije . . .

Iz zemlje kopljejo: zlato, srebro, kotlovino, svinec, železo . . .

Imena, ktera kažejo snove, in ohranjajo tudi v naj manjšem delu svoje imé, imenujejo se snovna imena.

Človeka lepša: poštenost, zvestoba, pridnost, priljudnost, pobožnost, hvaležnost, ponižnost . . .

Človeka kvari: nezvestoba, lenoba, surovost, razuzdanost, ošabnost . . .

Te besede kažejo lastnosti, in so lastnostina imena.

Potrebne in koristne vednosti so: veroznanstvo, govorjenje, branje, pisanje, spisovanje, številjenje, prirodopisje, zemljepisje, gospodarstvo, risanje, petje, godba . . .

O hudi uri se sliši germenje, bučanje, veršanje, rožljanje . . .

Te besede kažejo djanja rečí, in so djanska imena.

Samostalno imé ali samostalnik imenuje osebe in rečí, ali pa njih lastnosti in djanja.

Imena vidljivih oseb in rečí so ali lastna, ali obćna, ali skupna, ali snovna imena.

Vaje.

1. Imenuj rokodelce, ki delajo za stanovanje?
2. Naštej nekaj oseb iz raznih stanov!
3. Ktere živali so škodljive?
4. Ktere rečí goré, ktere ne goré?
5. Imenuj obleko kmetskih ljudí!
6. Napiši 20 moških osebnih imen iz zgodbe starega zakona!
7. Imenuj po kerstnem imenu in priimku svoje součence!
8. Imenuj nekaj živalskih lastnih imen!

9. Imenuj dele svetá!
10. Naštej vsa mesta, ki jih poznaš!
11. Povej, v kterih tergih in vaseh si že bil!
12. Ktere so imenitne svete goré?
13. Naštej nekaj vodá, ki jih poznaš!
14. Izpiši iz berila št. — vsa lastna imena!
15. Napiši 5 občnih, 5 skupnih in 5 snovnih imen!
16. Imenuj več lepih lastnosti!
17. Napiši nekaj djanskih imen!

Pri samostalniku se pazi na **spol**, **število**, **sklon** in na **sklanjanje**.

Spol.

Vodila.

Osebe v družini so: oče, mati, sin, hči, ded, hlapec, dekla, pastir, péstunja . . .

Njega pomenjajo: oče, sin, ded, hlapec, pastir.

Njo pomenjajo: mati, hči, dekla, péstunja .

Je ne pomenja ne njega, ne nje, n. pr.: dete, jagnje.

Spol se kaže po **pomenu** in **končaju**.

Po pomenu so:

1. moškega spola imena, ktera pomenjajo **njega**, to je, imena moških oseb in samcev v živalstvu, n. pr.: oče, sin, konj;

2. ženskega spola imena, ktera pomenjajo **njo**, to je, imená ženskih oseb in samic v živalstvu in skupna imena moških in ženskih oseb, n. pr.: mati, hči, kobila, mladina;

3. srednega spola imena mladih bitij, kterih spola še ne čislamo, n. pr.: dete, jagnje, kljuse.

Po končaju so:

1. moškega spola samostalniki na soglasnik, zlasti na **j, c, g, h, k,** kteri imajo v rodilniku **a,** n. pr.: kraj, svinec, rog, mah, strok;

2. ženskega spola samostalniki na **a,** kteri imajo v rodilniku **e,** mnogozložni na **ast, est, ist, ost, ust, azen, ezen, ev** in tudi mnogo na **ad, al,** in **el,** n. pr.: vera, oblast, obrest, korist, mladost, čeljust, prikazen, ljubezen, cerkev, zelenjad, žival, globel.

Ženskega spola so pa še drugi samostalniki, n. pr.: bil, bran, čast, četert, dlan, gaz, gnjat, gred, jablan, jed, jel, kal, klet, klop, kost, lakot, laž, luč, mast, méd (ruda), moč, nit, noč, os, ost, pamet, past, peč, ped, pesem, pest, plat, povodenj, praprot, rast, reč, senožet, skerb, slast, smet, snov, stran, strast, svest, ščet, verv, vest, vez, vigred, vlast, zel, zmes, žerd . . .

3. Srednjega spola so samostalniki na **e** ali **o,** n. pr.: tele, lice, vino, blago.

Beseda „pot“ je moškega ali ženskega, ali v množini tudi srednjega spola.

Samostalniki v množini so na **i** sploh moškega, na **e** ženskega in na **a** srednjega spola, n. pr.: senci, bukve, derva.

Ženskega spola na **i** so tudi nekteri samostalniki, n. pr.: cepí, duri, gosli . . .

Nektera imena so raznega spola in pomena, n. pr.: red, perst, reber ali rebro.

Vaje.

1. Napiši osebe, ktere delajo za našo obleko, in razversti jih po spolu!

2. Napiši več živali moškega in ženskega spola!
3. Naštej več orodja, in razversti ga po spolu!
4. Napiši nekaj samostalnikov s končnikom **j**, nekaj s končnikom **c** in nekaj s končnikom **k**!
5. Imenuj samostalnike na **ast, est, ist, ost, ust, azen, ezen, ev, ad, al** in **el**!
6. Napiši več samostalnikov s končnikom **e** in **o**!
7. Izpiši iz berila št. — vse moške, ženske in srednje samostalnike!

Število.

Vodila.

Pri cepljenji se potrebuje to-le orodje: nož, žaga, kladivo, dleto, zagojzda, trak . . .

Po dvoje temu orodju se pravi: noža, žagi, kladivi, dleti, zagojzdi, trakova . .

Po mnogo temu orodju se pravi: noži, žage, kladiva, dleta, zagojzde, trakovi . . .

Samostalniki po končnikih kažejo, koliko oseb ali reči pomenjajo, to je, samostalniki imajo **število** ali **čislo**.

Število je trojno: **edino** ali **ednina**, **dvojno** ali **dvojina**, **množno** ali **množina**.

Če govorimo od ene osebe ali reči, je samostalnik v edinem številu ali v ednini.

Če govorimo od dveh oseb ali reči, je samostalnik v dvojnem številu ali v dvojini.

Če govorimo od več oseb ali reči, je samostalnik v množnem številu ali v množini.

Nekteri samostalniki, ki kažejo reči z več deli, nimajo ednine, n. pr.: burkle, grablje, klešče, statve, niške, hlače, persi, pluča . . .

Vaje.

1. Napiši reči, ki jih prodaja branjevka, in povej, v kterem številu so posamna imena!

2. Imenuj te-le samostalnike v dvojini in množini: jezik, pevec, golob, las, sin, leto, koló, seme, tele, riba, voda, nit, klop!

3. Izpiši iz berila št. — vse samostalnike, ki so v ednini, in imenuj jih v dvojini in v množini; tiste pa, ki so v dvojini, imenuj v ednini in v množini; tiste, ki so v množini, pa napiši v ednini in v dvojini!

Sklon.

Vodila.

Oče so bolni. Bolečine ubogega očeta so hude. Mati strežejo očetu. Zdravnik zdravi očeta. Pri očetu čujemo. Z očetom bi vse izgubili.

Kdo je bolan?
Oče so bolni.
Koga ali česa bolečine so hude?
Bolečine ubogega očeta so hude.
Komu strežejo mati?
Mati strežejo očetu.
Koga zdravi zdravnik?
Zdravnik zdravi očeta.
Pri kom čujemo?
Pri očetu čujemo.
S kom bi vse izgubili?
Z očetom bi vse izgubili.

Pastirja naših sosedov delata gospodarjema na pašnikih veliko škodo s svojima čedama.
Kdo dela škodo?
Pastirja delata škodo.
Koga ali česa pastirja delata škodo!

Pastirja naših sosedov delata škodo.
Kaj delata pastirja?
Pastirja delata škodo.
Komu delata pastirja škodo?
Pastirja delata gospodarjema škodo.
Kje delata pastirja škodo?
Pastirja delata na pašnikih škodo.
S čim delata pastirja škodo?
Pastirja delata s čedama škodo.

Tihe vode so globoke. Varuj se tihih voda! Ne zaupaj tihim vodam! Tihe vode pusti! V tihih vodah so tomuni. S tihimi vodami se ne šali!

Kaj je globoko?
Tihe vode so globoke.
Česa se varuj?
Tihih vòdá se varuj!
Čemu ne zaupaj?
Tihim vodam ne zaupaj!
Kaj pusti?
Tihe vode pusti!
Kje so tomuni?
V tihih vodah so tomuni.
S čim se ne šali?
S tihimi vodami se ne šali!

Samostalniki se v vsakem številu navadno šestkrat preminjajo. Ta spremena se imenuje sklon.

Sklonov je torej šest:

1. sklon ali imenovalnik se stavi na vprašanje kdo ali kaj?
2. sklon ali rodilnik se stavi na vprašanje koga, čega ali česa?
3. sklon ali dajalnik se stavi na vprašanje komu ali čemu?

4. sklon ali tožilnik se stavi na vprašanje koga ali ka?
5. sklon ali mestnik se stavi na vprašanje kje ali pri kom?
6. sklon ali družilnik se stavi na vprašanje s kom ali s čim?

Nekdaj se je izgovarjal tudi zvalnik, kedar je kdo koga zval ali klical, n. pr.: brate! sine! striče! Pavle! Tine! Tone!

Mestnik in družilnik nista sama o sebi.

V kterem sklonu je samostalnik, se pozná po končniku, naj laglje pa po vprašanji.

Z vprašavnimi besedicami kdo? čega? komu? koga? s kom? se poprašuje po živih bitjih ali stvareh; z besedicami kaj? česa? čemu? s čim? pa se poprašuje po neživih stvareh; vprašanje kje? veljá za žive in nežive stvarí.

Vaje.

1. Prepiši te-le izreke, in s številko zaznamnjaj samostalnike, v kterem sklonu je kteri: Strežek naznanja snežek. Slepec ne more slepca voditi. Lepe pesmi glas sega v deveto vas. Kar je ljubo očem, to je ljubo tudi ušesu. Sila kola lomi. V vsakem kraji lahko človek zadovoljno živí. S hudobnim človekom se ne pečaj! Mali lonček hitro skipí. Dobro orodje lajša delo. Hišni prag je naj višja planina. Vsaka noč ima svojo moč.

2. Odgovarjaj tem vprašanjem:
Kdo skerbí za te?
Kaj vidiš s pomladi na vertu?
Koga ne moreš videti?

Česa se ogibaj?
Komu se odkrivaš?
K čemu privezuje voznik konja?
Koga vidiš v cerkvi?
Kaj vidiš v cerkvi?
S kom hodiš v cerkev?
S čim pišeš?

3. Izpiši iz berila št. — vse samostalnike, in zaznamnjaj jih s številko, v kterem sklonu je kteri!

Sklanjanje.

Vodila.

Ednina.

1.	*Imenovalnik.*	jelen,	kralj,	grad.
2.	*Rodilnik.*	jelena,	kralja,	gradú (á).
3.	*Dajalnik.*	jelenu,	kralju,	gradu.
4.	*Tožilnik.*	jelena,	kralja,	grad (á).
5.	*Mestnik.*	pri jelenu,	pri kralju (i),	pri gradu.
6.	*Družilnik.*	z jelenom,	s kraljem,	z gradom.

Dvojina.

1.	jelena,	kralja,	gradova	ali grada.
2.	jelenov,	kraljev,	gradóv	ali gradí.
3.	jelenoma,	kraljema,	gradovoma	ali gradéma.
4.	jelena,	kralja,	gradova	ali grada.
5.	pri jelenih,	pri kraljih,	pri gradovih	ali gradéh.
6.	z jelenoma,	s kraljema,	z gradovoma	ali gradéma.

Množina.

1.	jeleni,	kralji,	gradovi	ali gradje.
2.	jelenov,	kraljev,	gradóv	ali gradi.
3.	jelenom,	kraljem,	gradovom	ali gradém.
4.	jelene,	kralje,	gradove	ali grade.
5.	pri jelenih,	pri kraljih,	pri gradovih	ali gradéh.
6.	z jeleni,	s kralji,	z gradovi	ali gradmi.

Imé pregibati po spolu, številu in po sklonih se pravi sklanjati.

Po zgledu „jelen“, „kralj“ in „grad“ pregibljejo se samostalniki moškega spola, in sicer tako, kakor „jelen“, samostalniki s širokim končnikom, tako, kakor „kralj“, samostalniki z ozkim končnikom, tako, kakor „grad“, pa samostalniki, ki imajo v rodilniku naglašen **ú** ali **á**.

Moška imena oseb in drugih živočih ali poosebljenih stvarí imajo v ednini tožilnik enak rodilniku; tožilnik neživočih stvarí pa je enak imenovalniku, n. pr.: Lenuha dan straši. Svečan stegne dan.

Samostalniki s polglasnim **e** na koncu ga naj več izpehujejo ali izpuščajo po vseh sklonih, kedar dobivajo na koncu kak glasnik, n. pr.: pevec, pevca; Slovenec, Slovenca . . .

Dvozložni in mnogozložni samostalniki na **k** v množnem imenovalniku, zvalniku in v mestniku pred **i**, včasi tudi pred **e** spreminjajo ta končnik v **c**, n. pr.: otrok, otroci.

Mnogozložni samostalniki na **ar**, **er**, **ir**, **or** in **ur** vstavljajo pri sklanji radi **j**, n. pr.: gospodar, gospodarja; topir, topirja; dihur, dihurja. Nekteri na **lj** pa radi prijemljejo **n**, n. pr.: apostelj, aposteljna.

Ednina.

1.	*Imenovalnik.*	riba,	nit,	gos.
2.	*Rodilnik.*	ribe,	niti,	gosí.
3.	*Dajalnik.*	ribi,	niti,	gosi.
4.	*Tožilnik.*	ribo,	nit,	gos.
5.	*Mestnik.*	pri ribi,	pri niti,	pri gosi.
6.	*Družilnik.*	z ribo,	z nitjo,	z gosjo.

Dvojina.

1.	ribi,	niti,	gosí.
2.	rib,	niti,	gosi.
3.	ribama,	nitima,	goséma.
4.	ribi,	niti,	gosí.
5.	pri ribah,	pri nitih,	pri goséh.
6.	z ribama,	z nitima,	z goséma.

Množina.

1.	ribe,	niti,	gosí.
2.	rib,	niti,	gosi.
3.	ribam,	nitim,	gosém.
4.	ribe,	niti,	gosí.
5.	pri ribah,	pri nitih,	pri goséh.
6.	z ribami,	z nitimi,	z gosmi.

Po zgledu „riba", „nit" in „gos" se pregibljejo samostalniki ženskega spola, in sicer tako, kakor „riba", samostalniki na **a**, tako, kakor „nit" in „gos", pa samostalniki na soglasnik, ki dobivajo v rodilniku nenaglašen, ali naglašen **i**.

Tudi ženski samostalniki polglasni **e** na koncu radi izpehujejo, n. pr.: cerkev, cerkve; redkev, redkve.

Ako se v rodilniku v dvojini ali v množini nabere preveč soglasnikov, vstavlja se med nje polglasni **e**, n. pr.: sestre, sester.

Ednina.

1.	*Imenovalnik.*	leto,	polje,	pleme.
2.	*Rodilnik.*	leta,	polja,	plemena.
3.	*Dajalnik.*	letu,	polju,	plemenu.
4.	*Tožilnik.*	leto,	polje,	pleme.
5.	*Mestnik.*	v letu,	v polju (i),	v plemenu (i).
6.	*Družilnik.*	z letom,	s poljem,	s plemenom.

Dvojina.

1.	leti,	polji,	plemeni.
2.	let,	polj,	plemen.
3.	letoma,	poljema,	plemenoma.
4.	leti,	polji,	plemeni.
5.	v letih,	v poljih,	v plemenih.
6.	z letoma,	s poljema,	s plemenoma.

Množina.

1.	leta,	polja,	plemena.
2.	let,	polj,	plemen.
3.	letom,	poljem,	plemenom.
4.	leta,	polja,	plemena.
5.	v letih,	v poljih,	v plemenih.
6.	z leti (mi),	s polji,	s plemeni.

Po zgledu „leto“, „polje“ in „pleme“ pregibljejo se samostalniki srednjega spola, in sicer tako, kakor „leto“, samostalniki s širokim končnikom na **o**, tako, kakor „polje“, samostalniki z ozkim končnikom na **e**, tako, kakor, „pleme“, pa samostalniki, ki v sklanji prijemljejo množnik **n**, **t**, **s**, n. pr.: brême, bremena; tele, teleta; kolo, kolesa.

Tudi pri samostalnikih srednjega spola se v rodilniku množnega števila zavoljo lepoglasja včasi vstavlja polglasni **e**, pred **j** pa **i**, n. pr.: okna, oken; bitja, bitij.

Nekteri samostalniki se sklanjajo po svoje, to je, nepravilno.

„Dan“ se tako-le pregiblje:

Ednina.

1.	*Imenovalnik.*	dan,
2.	*Rodilnik.*	dne, dneva;
3.	*Dajalnik.*	dnu, dnevu;
4.	*Tožilnik.*	dan,
5.	*Mestnik.*	pri dne, dnevu (i);
6.	*Družilnik.*	z dnem, dnevom;

	Dvojina.	Množina.
1.	dni, dneva;	dni, dnevi, dnovi.
2.	dni, dnov;	dni, dnov.
3.	dnema, dnevoma;	dnem, dnevom.
4.	dni, dneva;	dneve, dnove.
5.	pri dneh, dnevih, dnovih;	pri dneh, dnevih, dnovih.
6.	z dnema, dnevoma;	z dnemi, dnevi, dnovi.

„Gospá„ se tako-le pregiblje:

	Ednina.	Dvojina.	Množina.
1.	gospá,	gospé,	gospé.
2.	gospé,	gospej, gospá;	gospéj, gospá.
3.	gospej,	gospéma,	gospém.
4.	gospó,	gospé,	gospé.
5.	pri gospéj,	pri gospéh,	pri gospéh.
6.	z gospó,	z gospéma,	z gospémi.

„Mati“ in „hči“ sklanjate se s prirastkom **er**; v dvojini in množini pregibljete se po zgledu „riba“, „hči“ pa tudi po zgledu „nit“. V ednini pa se tako-le pregibljete:

1.	mati,	hči.
2.	matere,	hčere.
3.	materi,	hčeri.
4.	mater,	hčer.
5.	pri materi,	pri hčeri.
6.	z materjo,	s hčerjo.

„Kri“, „okó“, „tla“ se tako-le pregibljejo:

1.	kri,	očí,	tla.
2.	kerví,	očí,	tál, tla.
3.	kervi,	očém,	tlam, tlem.
4.	kri, kerv;	očí,	tla.
5.	v kervi,	v očéh,	v tleh.
6.	s kervjó,	z očmí,	s tlami, tlemi.

Lastna imena se navadno tako sklanjajo, kakor drugi samostalniki, n. pr.: Vodnik, Vodnika; Sava, Save.

Nektera lastna imena člověkov dobivajo tudi prirastek, n. pr.: Jože, Jožeta, Jožetu . . .

Vaje.

1. Sklanjaj po vseh sklonih v ednini, dvojini in v množini te-le samostalnike: jezik, jež, kert, pes, slon, konj, polž, komár, beseda, megla, planina, dekla, pomlad, stvar, miš, kokoš, zver, blagó, blato, korito, naklo, poréslo, serce, dete, revše, brême, séme, vrême.

2. Poišči v berilu št. — vse samostalnike, in sklanjaj jih po vseh sklonih in številih!

3. Imenuj nekaj samostalnikov, ki se pregibljejo po zgledu »jelen«, nekaj, ki se pregibljejo po zgledu »kralj« in nekaj, ki se pregibljejo po zgledu »grad«!

4. Napiši več samostalnikov, ki se sklanjajo po zgledu »riba«, več, ki se sklanjajo po zgledu »nit«, več, ki se sklanjajo po zgledu »gos«!

5. Naštej več samostalnikov, ki se pregibljejo kakor »leto«, »polje«, »pleme«!

6. Odgovarjaj tem vprašanjem: Pregovor pravi: »Vsaki delavec ima svoje plačilo«. Kdo ima svoje plačilo? Kaj ima vsaki delavec? — »Iz sadú se drevo spozná«.

Iz česa se drevo spozná? Kaj se iz sadú spozná? — »Pri hudobnem človeku gre vse na smeh«. Pri kom gre vse na smeh? — »Življenja dnevi so kratki«. Česa dnevi so kratki? — »Resnica očí kolje«. Kaj očí kolje? Kaj resnica kolje? — »Z gospôdo ni dobro češenj zobati«. S kom ni dobro češenj zobati? (To naj se tudi odgovarja po raznih števlih.)

7. Pregibaj po vseh sklonih imena: Marko, Terdina, Draždane, Izviče, Trebno, Sostro, Velesovo, Bistrica, Kokra!

Z a í m e k.

V o d i l a.

Janez bere, Jože piše, Tine šteje. — Janez, kaj delaš? Jaz berem. Jože, kaj delaš ti? Jaz pišem. Tine, kaj pa ti delaš? Jaz štejem. Od koga govoré te osebe? Te osebe govoré same od sebe.

Besedica »j a z« je na mestu samostalnega iména.

Če osebe druga k drugi govoré, pravijo: Ti bereš, ti pišeš, ti šteješ.

Če pa kdo drugi od njih govorí, pravi: On bere, on piše, on šteje.

Besedo, ktero stavimo za imé ali na mestu iména, imenuje ze z a í m e k ali z a i m é.

Iména »Janez«, »Jože«, »Tine« pomenjajo osebe, in besedice, ki jih namestujejo, so tedaj o s e b n i z a í m k i.

Osebni zaímki so:

j a z za tega, ki govorí ali za p e r v o o s e b o;
t i za tega, s kterim govorimo ali za d r u g o osebo;

on, ona, ono za tega ali za to, od kterega ali o kterem govorimo ali za **tretjo** osebo.

Osebni zaímki se tudi sklanjajo, in dobivajo prirastek **b** ali **n**, tako-le:

	Perva oseba.	**Druga oseba.**
	Ednina.	
1. *Imenovalnik.*	jaz (jest),	ti.
2. *Rodilnik.*	mene, me;	tebe, te.
3. *Dajalnik.*	meni, mi;	tebi, ti.
4. *Tožilnik.*	mene, me;	tebe, te.
5. *Mestnik.*	pri meni,	pri tebi.
6. *Družilnik.*	z menoj (meno, manó),	s teboj (tebo, tabó).

	Za moški spol. Za ženski in srednji spol:	**Za moški spol. Za ženski in srednji spol:**
	Dvojina.	
1.	midva, medvé;	vidva, vedvé.
2.	naju (naji),	vaju (vaji).
3.	nama,	vama.
4.	naji (naju),	vaji (vaju).
5.	pri naju (nama, nas),	pri vaju (vama, vas).
6.	z nama,	z vama.

	Za moški spol. Za ženski in srednji spol:	**Za moški spol. Za ženski in srednji spol:**
	Množina.	
1.	mi, mé;	vi, vé.
2.	nas,	vas.
3.	nam,	vam.
4.	nas,	vas.
5.	pri nas,	pri vas.
6.	z nami,	z vami.

Tretja oseba.

	Za moški spol.	Za ženski spol.	Za srednji spol.
		Ednina.	
1.	on,	ona,	ono,
2.	njega, ga;	nje, je;	njega, ga.
3.	njemu, mu;	nji, ji, njej, jej;	njemu, mu.
4.	njega, ga;	njo, jo;	njega, ga, je.
5.	pri njem;	pri nji, njej;	pri njem.
6.	z (ž) njim,	z (ž) njo,	z (ž) njim.

	Za moški spol.	Za ženski spol.	Za srednji spol.
		Dvojina.	
1.	ona,	oni, oné;	oni, oné.
2.	nju, ju;	nju, ju;	nju, ju.
3.	njima, jima;	njima, jima;	njima, jima.
4.	nji, ji (nju, ju);	nji, ji, ju;	nji, ji, ju.
5.	pri njih, njima, nju;	pri njih, njima, nju,	pri njih, njima, nju.
6.	z (ž) njima,	z (ž) njima,	z (ž) njima.
		Množina.	
1.	oni,	one,	ona, oné.
2.	njih, jih;	njih, jih;	njih, jih.
3.	njim, jim;	njim, jim;	njim, jim.
4.	nje, je, njih, jih;	nje, je, njih, jih;	nje, je, njih, jih.
5.	pri njih,	pri njih,	pri njih.
6.	z (ž) njimi,	z (ž) njimi,	z (ž) njimi.

Svojilni zaimki.

M o j nožič, t v o j čertalnik in n j e g o v svinčnik je na mizi; jaz nosim s v o j klobuk, ti s v o j, on s v o j.

Besede »moj«, »tvoj«, »njegov«, »svoj« kažejo, čegav nožič, čegav čertalnik in čegav svinčnik je na mizi, in čegav klobuk kdo nosi.

Te besede so na mestu iména ali stojé za iména, tedaj so tudi zaímki in sicer svojilni zaímki, ker kažejo, čegava je oseba ali stvar, o kteri se govorí.

Taki so: moj, moja, moje; najin, najina, najino; naš, naša, naše; tvoj, tvoja, tvoje; vajin, vajina, vajino; vaš, vaša, vaše; njegov, njegova; njegovo; njen, njena, njeno; njun, njuna, njuno; njihov, njihova, njihovo, onegov; svoj, svoja, svoje; čegav, čegava, čegavo.

Kazalni zaímki.

Ta mož je premožen; uni je ubožen. Tista je moja, una-le je tvoja knjiga.

Besedici »ta« in »uni« kažete na možá, »tista« in »una-le« pa na knjigo.

Zaímki, kteri kažejo na osebo ali reč, o kteri se kaj govorí, so kazalni zaímki. Ti so: ta, ta-le; to, to-le; le-tá, le-tó; uni, uni-le; una, una-le; uno, uno-le; tisti, tista, tisto ali taisto; tak, taka, tako, takošen, tolik, tolikér . . .

„Ta" se tako-le sklanja:

	Za moški spol.	Za ženski spol.	Za srednji spol.
		Ednina.	
1.	ta,	ta,	to.
2.	tega,	te,	tega.
3.	temu,	ti, tej;	temu.
4.	tega, ta;	to,	to.
5.	pri tem,	pri tej,	pri tem.
6.	s tém,	s to,	s tém.

	Za moški spol.	Za ženski spol.	Za srednji spol.
		Dvojina.	
1.	ta,	te,	te.
2.	teh,	teh,	teh.
3.	tema,	tema,	tema.
4.	ta,	té,	te.
5.	pri teh,	pri teh,	pri teh.
6.	s tema,	s tema,	s tema.
		Množina.	
1.	ti,	te,	ta, te.
2.	teh,	teh,	teh.
3.	tem,	tem,	tem.
4.	té,	té,	ta, te.
5.	pri teh,	pri teh,	pri teh.
6.	s temi,	s temi,	s temi.

Vprašalni zaímki.

Kdo dela na polju? kaj dela na polju?
»Kdo« vprašuje po osebah, »kaj« vprašuje po rečeh.

Zaímki, ki vprašujejo po osebah ali rečeh, so vprašalni zaímki. Ti so: kdo, kaj; kteri, ktera, ktero ali koji, koja, koje; čegav, čegava, čegavo; kak, kakov ali kakošen, kakošna, kakošno; kolik, kolika, koliko, koliker . . .

„Kdo“ in „kaj“ se tako-le pregibljeta:

1.	*Imenovalnik.*	kdo, kaj.
2.	*Rodilnik.*	koga, čega, česa.
3.	*Dajalnik.*	komu, čemu.
4.	*Tožilnik.*	koga, kaj.
5.	*Mestnik.*	pri kom, čem.
6.	*Družilnik.*	s kom, čim.

Oziralni zaímki.

Pregovor pravi: »Kdor kupuje, česar ne potrebuje, kmalu prodaja, česar potrebuje«.

»Kdor« se ozira na osebo, »česar« pa na reč.

Zaímki, ki kažejo na kako osebo ali reč, o kteri se govorí, so oziralni zaímki. Ti so: kdor, kar; kteri, ktera, ktero ali koji, koja, koje ali ki; kakoršen, kakoršna, kakoršno; kolik, kolika, koliko . . .

„Kdor“ in „kar“ se tako-le sklanja:

1.	*Imenovalnik.*	kdor,	kar,
2.	*Rodilnik.*	kogar, čegar;	česar,
3.	*Dajalnik.*	komur,	čemur,
4.	*Tožilnik.*	kogar,	kar,
5.	*Mestnik.*	pri komur,	pri čemur,
6.	*Družilnik.*	s komur,	s čimur.

Nedolóčni zaímki.

Marsikdo misli, da dovolj vé, pa nihče ne vé vsega.

Te besedi kažete na osebo in reč, ki je ne imenujemo.

Zaímki, ki kažejo na kako osebo, ali reč, ktere ne imenujemo, so nedolóčni zaímki. Ti so: kdo, nekdo, nikdo, nihče, malokdo, marsikdo, vsakdo, kaj, nekaj, nič, kteri, kak, nekteri, marsikteri, marsikak, vsak, vsakteri, raznoteri, ves, vsa, vse . . .

„Nič“ se nekterikrat tako-le pregiblje:

1.	*Imenovalnik.*	nič,
2.	*Rodilnik.*	ničesa, ničesar.
3.	*Dajalnik.*	ničemu, ničemur.
4.	*Tožilnik.*	nič.
5.	*Mestnik.*	pri ničemur.
6.	*Družilnik.*	z ničemur.

„Ves“, „vsa“, „vse“ se tako-le sklanja:

		Za moški spol.	Za ženski spol.	Za srednji spol.
		Ednina.		
1.	*Imenovalnik.*	ves,	vsa,	vse.
2.	*Rodilnik.*	vsega,	vse,	vsega.
3.	*Dajalnik.*	vsemu,	vsi, vsej;	vsemu.
4.	*Tožilnik.*	vsega, ves;	vso,	vse.
5.	*Mestnik.*	pri vsem,	pri vsi, vsej;	pri vsem.
6.	*Družilnik.*	z vsim,	z vsô,	z vsim.
		Množina.		
1.		vsi,	vse,	vsa, vse.
2.		vseh,	vseh,	vseh.
3.		vsem,	vsem,	vsem.
4.		vse,	vse,	vsa, vse.
5.		pri vseh,	pri vseh,	pri vseh.
6.		z vsemi,	z vsemi,	z vsemi.

Zaímki so tedaj 1) osebni, 2) svojilni, 3) kazalni, 4) vprašalni, 5) oziralni, 6) nedolóčni.

Vaje.

1. Povej besedo »moliti« v pervi, drugi in v tretji osebi, v ednini, dvojini in v množini za moški in ženski spol, naj pred z zaímkom, potem pa še brez zaímka!

2. Povej to v dvojini in množini: On me ima rad, mi vse zaupa, me nikoli ne žali, je rad pri meni, rad z menoj hodi.

3. Povej to v dvojini in v množini za moški in za ženski spol: Ti si moj sosed, k tebi rad pridem, te kaj prosim, pri tebi sem domač, s teboj se rad pomenkvam.

4. Povej to v dvojini in množini: Ta mož in ta žena me večkrat srečata. Beseda tega moža in te žene mi serce gane. Temu možu in tej ženi verjamem. Tega moža in to ženo spoštujem. Pri tem možu in pri tej ženi sem že veliko lepega slišal. S tem možem in s to ženo se rad pogovarjam.

5. Vprašaj po osebah in rečeh: Mizar dela mize, stole in omare. Mizarju dajemo popravljati mize, stole in omare. Na polju vidim kmetovalca, oralo in brano. Pri učitelju se učim. S peresom pišem, s svinčnikom risam.

6. Postavi tù namestu čertic primerne zaímke:

Ljubi prijatelj!

Že tri dni boleham, in ne morem v šolo. — součenci bodo — prehiteli. Prosim —, pridi jutri k meni, in prinesi — spisni zvezek —, in povej —, kaj so — učitelj med tem časom učili. Lepo pozdravljam —, in se priporočam tudi — staršem. Vedno —

— zvesti prijatelj.

7. Postavi tù namestu čertic primerne vprašalne zaímke:

— je vse ustvaril?
— razsvetljuje našo zemljo?
— so naj imenitnejše stvarí božje?
— hvala ni lepa?
— slama ne dá zerna?

8. Poišči v berilu št. — vse oziralne in potem vse nedolóčne zaímke!

Pridevnik.

Vodila.

G o s p o d o v vert je l e p; pravimo mu l e p i vert. S r e n j s k a drevesnica je v e l i k a; pravimo ji v e l i k a drevesnica. S o s e d o v o polje je r o d o v i t n o; pravimo mu d o b r o polje.

Besede »gospodov«, »lep«, »lepi«, »srenjska«, »velika«, »sosedovo«, »rodovitno«, »dobro« kažejo, č e g a v in k a k o š e n je vert; č e g a v a in k a k o š n a je drevesnica, č e g a v o in k a k o š n o je polje.

Besede, ktere kažejo, čegava ali kakošna je kaka oseba ali reč, imenujejo se **pridevniki** ali **prilogi**, ker jih imenom pridevljemo ali prilagamo, da jih bolj na tanko določujemo.

Sklanjanje.

Pridevniki se tudi sklanjajo, in sicer po tem-le sklanjalu:

		Za moški spol.	Za ženski spol.	Za srednji spol.
			Ednina.	
1.	*Imenovalnik.*	lep, lepi;	lepa,	lepo.
2.	*Rodilnik.*	lepega,	lepe,	lepega.
3.	*Dajalnik.*	lepemu,	lepi, lepej;	lepemu.
4.	*Tožilnik.*	lepega,	lepo,	lepo.
5.	*Mestnik.*	pri lepem,	pri lepi, lepej;	pri lepem.
6.	*Družilnik.*	z lepim,	z lepo,	z lepim.
			Dvojina.	
1.		lepa,	lepi, lepe;	lepi, lepe.
2.		lepih,	lepih,	lepih.
3.		lepima,	lepima,	lepima.
4.		lepa,	lepi, lepe;	lepi, lepe.
5.		pri lepih,	pri lepih,	pri lepih.
6.		z lepima,	z lepima,	z lepima.
			Množina.	
1.		lepi,	lepe,	lepa, lepe.
2.		lepih,	lepih,	lepih.
3.		lepim,	lepim,	lepim.
4.		lepe,	lepe,	lepa, lepe.
5.		pri lepih,	pri lepih,	pri lepih.
6.		z lepimi,	z lepimi,	z lepimi.

Stopnjevanje.

Kamen je terd, železo je terše, demant je naj terši. Naša hiša je visoka, vaša je visokejša, una pa je naj visokejša. Hrast je lepo drevo; breza je lepše drevo; lipa je naj lepše drevo.

Pridevniki »terd«, »terši«, »naj terši«, »visoka«, »visokejša«, »naj visokejša«, »lepo«, »lepše«, »naj lepše« kažejo, kakošne so reči v primeri.

Ti pridevniki ne naznanjajo samo lastnosti, temuč tudi v kakošni meri so te lastnosti.

Če se pridevnik tako spreminja, da zraven lastnosti tudi povê, v kteri meri se te lastnosti kaki osebi ali reči prilagajo, pravimo, da se pridevnik stopnjuje ali stopnjeva.

Pridevnik se stopnjuje po treh stopnjah.

Perva ali nasebna stopnja kaže lastnost kake osebe ali reči brez primerjave z drugo, n. pr.: ljubi oče, mila mati, ljubeznjivo dete.

Druga ali primerjavna stopnja kaže lastnost kaki osebi ali reči v veči, ali v manjši meri kot drugi, n. pr.: ljubši oče, milša (mileja) mati, ljubeznjivše dete.

Ta stopnja se obrazi, če se pridevnikovemu deblu pridene za moški spol ši ali ji, za ženski spol ša ali ja, za srednji spol še ali je.

Tretja ali presežna stopnja kaže lastnost kaki osebi ali reči v naj viši, ali naj v nižji meri, n. pr.: naj ljubši oče, naj milša mati, naj ljubeznjivše dete.

Ta stopnja se obrazi 1) če se pred drugo stopnjo postavi besedica „naj"; 2) če se pred

nestopnjevani pridevnik postavi: zeló, vele, kaj, kar, močno, jako, silo, silno, neznano, prav . . . 3) če se sestavi s pridevnikom: pre-, spre-, vse- ali vsega- . . . 4) če se pridevnik dvakrat zaporedoma postavi.

Nekteri pridevniki se po svoje stopnjujejo, n. pr.:
velik, veči, naj veči;
majhen, manjši, naj manjši;
dober, boljši, naj boljši;
dolg, daljši, naj daljši.

Veliko pridevnikov pa se ne stopnjuje zato, ker že sami na sebi kažejo posebno mero, n. pr.: mertev, lesen, železen, srebern, zlat, materin, očetov . . .

Stopnjevani pridevniki sklanjajo se kakor nestopnjevani po vseh sklonih in številih.

Vaje.

1. Povej, kakošne so te-le živali: konj, vol, osel, ovca, prešič, pes, petelin, golob, gos, sraka, krokar, kos, lisica, lev, močerad, čebela, osa, komár, gad.

2. Napiši, kakošne so te-le rastline: lipa, hrast, breza, jelka, proso, koruza, buča, kumara, lilija, vijolica, šmarijnica, zvonček, tern.

3. Povej kaj od teh le rudnin: baker, brusnik, kápnik, cinober, krêmen, kreda, železo, srebro, zlato, žveplo.

4. Ktere iz med teh-le rečí so lesene, kamnitne, železne, jeklene, svinčene, bakrene, sreberne, zlate, stekléne, platnene, usnjate, lončene: klop, okrožnik, veriga, krogla, sekira, cekin ali zlat, cokla, pila, kotel, srajca, rokavica, ruta, vilice, žlica, škarje, čevlji, perstan, toljar, peča, kozarec, skleda, naklo, steber, mlinski kamen, šivanka, verv, verč, sedlo, klešče, rjuha.

5. Povej, čegav stol ima tri noge, čegav blagoslov hiše zida, čegavo okó vse vidi!

6. Primerjaj: Boga in kralja, cerkev in hišo, zlato in srebro, svilo in volno, cesto in stezo, verv in nit, železo in jeklo, solnce in luno, solnčno svetlobo in druge svetlobe, železo in svinec, vrabca in vrano, lakoto in kuharico, kruh in drugo hrano.

7. Stopnjuj te-le pridevnike: blaga duša, čista vest, berzi konj, prost človek, krehek mož, pogumen mladeneč, imeniten gospod, mili dom, slaba tovarišija, ceno blagó, mlado drevesce, drag prijatelj, hud pes, tanka nit, visoko drévo, globoka voda, široka cesta, nizek hribec, kratka srajca, cveteče lice.

8. Sestavi te-le pridevnike s primernimi prednicami v presežni stopnji: — serčen, — drag, — učen, — mogočen, — veden, — velik, — lep, — moder, — širen, — derzen.

9. Kakošnemu konju ne gledaj na zobe?
Kakošen rep ima denar?
Kakošna vrata prebije denar?
Kakošna srajca je navada?
Kakošna misel je pol zdravja?
Kakošno drevo se lahko pripoguje?
Čegave oči živini naj bolj kladejo?
Kakošna kola cvilijo?
Kakošno blago ne tekne?
Med kakošnimi sosedi je dobro živeti?
Po kakošni tovarišiji rada glava bolí?
Kakošna beseda serd utolaži?
Kakošnemu trebuhu še bel kruh ni všeč?
Kakošnega človeka ne prašaj za pot, in kakošnega ne za svèt?
Kakošno jabolko samo pade z drevesa?
Kakošna voda globoko dêre?

10. Poišči v berilu št. — vse znanilne in svojilne pridevnike, in povej, v kteri stopnji naznanjajo lastnosti, in v kterem sklonu se vežejo z iméni!

Števnik.

Vodila.

V neki šoli je petdeset učencev; sedé v desetih klopeh, po pet v eni klopi. V pervi, drugi in v tretjí klopi so manji učenci, v četerti, peti, šesti in v sedmi klopi so večji učenci; v osmi, deveti in v deseti klopi so pa naj večji učenci. Na sosedovem vertu rastejo petere cvetice: bele, modre, rudeče, rumene in pisane. V nedeljo grem dvakrat v cerkev. K drugi maši pride veliko ljudi. O shodu je pred cerkvijo velika množica. Bog dobrote stoterno povračuje.

Besede »petdeset«, »desetih«, »pet«, »eni«, »pervi«, »drugi«, »tretji«, »četerti«, »peti«, »šesti«, »sedmi«, »osmi«, »deveti«, »deseti«, »petere«, dvakrat«, »drugi«, »veliko«, »množica«, »stoterno« kažejo, o koliko osebah ali rečeh se govorí.

Besede, ktere naznanjajo število oseb ali rečí, imenujejo se števniki ali brojniki.

Števniki so dolóčni in nedolóčni.

Dolóčni števniki kažejo na tanko, o koliko osebah in rečeh se govorí; nedolóčni pa naznanjajo samo večjo ali manjšo množico oseb ali rečí.

Dolóčni števniki so: glavni, verstilni, ločilni, množilni, delilni, družilni, ponavljavni in samostalni.

Glavni števniki kažejo, koliko je oseb ali rečí, n. pr.: eden, dva, tri, štiri, pet, sto, tisoč (jezer), miljon . . .

„Eden“ ali „en“ se sklanja kakor pridevnik; „dva“ in „oba“ pa se tako-le sklanjata:

		Za moški spol.	Za ženski in srednji spol.
1.	*Imenovalnik.*	dva, oba;	dvé, obé.
2.	*Rodilnik.*	dveh, obeh;	dveh, obéh.
3.	*Dajalnik.*	dvema, obema;	dvema, obema.
4.	*Tožilnik.*	dva, oba;	dve, obé.
5.	*Mestnik.*	pri dveh, obeh;	pri dveh, obéh.
6.	*Družilnik.*	z dvema, obema;	z dvema, obéma.

„T r i“ in „š t i r i“ se v množini tako-le sklanja:

	Za moški spol.	Za ženski in srednji spol.
1.	trije, štirje;	tri, štiri.
2.	treh, štirih;	treh, štirih.
3.	trem, štirim;	trem, štirim.
4.	tri, štiri;	tri, štiri.
5.	pri treh, štirih;	pri treh, štirih.
6.	s tremi, štirimi;	s tremi, štirimi.

„P e t se tako-le pregiblje:

1. pet,
2. petih,
3. petim, petém;
4. pet,
5. pri petih,
6. s petimi, petémi.

Tako se pregibljejo vsi števniki od „pet“ naprej; samo s t o in t i s o č se navadno ne pregiblje.

V e r s t i l n i števniki kažejo versto, v kteri je kaka oseba ali reč, ter odgovarjajo na vprašanje: k**ò**liki, k o l i k a, k o l i k o? n. pr.: pervi, drugi, tretji, četerti, peti . . .

V e r s t i l n i števniki se sklanjajo kakor pridevniki.

Ločilni števniki odgovarjajo na vprašanja: **koliker, kolikera, kolikero?** n. pr: edin, dvoji, oboji, troji, čvetéri, petéri . . .

Ločilni števniki se sklanjajo kakor pridevniki.

Množilni števniki kažejo, **kolikeren, kolikerna, kolikerno** je kaj, n. pr.: dvojen, obojen, trojen, čveteren ali dvojnat, obojnat, trojnat, čveternat . . .

Množilni števniki se sklanjajo kakor pridevniki.

Delilni števniki kažejo, po **koliko** je oseb ali rečí, n. pr.: po eden, po dva, po enega, po dvoje . . .

Družilni števniki kažejo, koliko oseb ali rečí je v druščini, n. pr.: sam, samoedin, samodrug . .

Družilni števniki se pregibljejo kakor pridevniki.

Ponavljavni števniki odgovarjajo na vprašanje **kolikrat?** n. pr.: enkrat, dvakrat, velikrat, mnogokrat, pervič, drugič, pervikrat, pervo pot, drugo pot . . .

Samostalni števniki obrazijo se iz pridevnih števnikov, n. pr.: samka ali samica, dvojka, trojka, dvojica, trojica, pol, polovica, tretjina, dvojača, petica, petak, desetak, stotak, desetnik, stotnik, dvojček . . .

Nedoločni števniki so samostalniki in pridevniki, n. pr.: sila, množica, truma, trop, mnogi, mnogoteri, malo, dosti, veliko, več, manj, preveč, premalo, precej, obilo . . .

Vaje.

1. Zapiši te-le številke s čerkami: V panji je 15 do 20 tisoč čebel. Čmerljev je 100 do 200 vkup. Muha ima 6, pajk pa 8 nog.

2. Zapiši s čerkami, koliko mesecev ima eno leto, kako se imenuje pervi, kako drugi, tretji, četerti, peti, šesti, sedmi, osmi, deveti, deseti, enajsti, dvanajsti mesec, — koliki del enega leta je en mesec, koliki del enega tedna je en dan!

3. Povej in zapiši, s kolikimi zvonovi je delopust zvonilo, s kolikimi persti deržiš pero, s kolikerimi peresi pišemo!

4. Odgovori: Kolikerne hvale so otroci dolžni svojim staršem in učiteljem? Po koliko učencev sedí v eni klopi? Po koliko drevesec je v drevesnici v eni versti vsajenih? Po koliko mladih izvalé razne tice?

5. Povej, kolikrat en teden greš v šolo, kolikrat na dan moliš, kolikrat ješ!

6. Napiši imena vseh posamesnih številk do 50!

7. Napiši imena teh-le drobcèv: $^1/_2$, $^1/_3$, $^1/_4$, $^2/_5$, $^1/_6$, $^3/_7$, $^5/_8$, $^1/_9$, $^3/_{10}$!

8. Napiši imena vseh kovanih in papirnatih denarjev!

9. Postavi tù na mesto čertic primerne števnike:

Verjemo v — Boga. Imamo — očí in ušesi, pa le — usta. Noe je imel — sinove. Žabe imajo — nog. Ne žali — človeka! Človek ima — počutkov. V vročih krajih je — hudih zverin; pri nas je teh le —; Letos štejemo — leto v — stoletji. — goldinarja je pet in dvajset krajcarjev. Nobeno drevo ne pade na — mahljej. Zemlja preživlja — stvarí. Pravični greší vsaki dan —. Pregovor pravi: »Brez — človeka bo lahko semenj«. »— igralcev še — petelina ne redí«. »— psov sné volka«. »Do — gre rado«. »V mlinu se — pové«. »Lažnik — zine, — laže«. »Pridna gospodinja — vogle podpira«. »Hitro začeto je — prijeto«. »Hitro pomagano je po —

pomagano«. »— krivičen krajcar — pravičnih sné«. »Krotkih ovec gre — v hlevec«. »Z — roko daje; z — pa jemlje«. »— ljudje — vedo«.

10. Poišči v berilu št. — vse števnike, in od vsakega povej, h kteri versti se šteje!

Glagol.

Vodila.

Kôsec kosí. Perica pêre. Drevó cvetè. Kaj je s travo? Kaj je s perilom? Kaj je z drevesom?

Trava je pokošêna. Perilo je oprano. Drevo je razcveteno.

Besede »kosí«, »pêre«, »cvetè«, »pokošeno«, »oprano«, »razcveteno« dopovedujejo, kaj osebe ali reči delajo, ali v kterem stanu je ktera.

Beseda, ki dopoveduje, kaj oseba ali stvar dela ali terpí, ali v kterem stanu je ktera, imenuje se glagol.

Koga spoštuješ? Kaj greje zemljo? Spoštujem starše. Solnce greje zemljo.

Glagol »spoštujem« prehaja od tebe na starše, glagol »greje« pa od solnca na zemljo.

Glagol, kteri kaže tako djanje, ki prehaja na kako drugo osebo ali stvar, je prehajalni glagol.

Tisti glagol pa, ki kaže tako djanje, ki ne prehaja na kako drugo osebo ali stvar, je neprehajalni glagol, n. pr.: Deček skače. Solnce sije.

O hudi uri se bliska, germí in treska.

To dela neka moč, tretja oseba, ki se ne imenuje.

Glagoli, ki se rabijo samo v tretji edinji osebi, so brezosebni glagoli.

Vozim se. Bojiš se. Varuje se.
Jaz se vozim. Ti se bojiš. On se varuje.
Djanje »vozim se«, »bojim se«, »varujem se«, povrača se na osebo, ktera kaj dela ali kaj terpí.

Glagoli, ki naznanjajo kako povračno djanje, so povračalni glagoli, in imajo naj večkrat pri sebi povračalni zaimek „se".

Dodelam. Usedem se. Slečem se. Uležem se.
Djanje, ki ga naznanjajo glagoli, »dodelam«, »usedem«, »slečem«, »uležem«, se ravno zverši ali dokončá.

Glagoli, ki naznanjajo doveršenje ali konec kakega djanja ali stanja, so doveršni glagoli.

Delam. Sédam. Slačiš se. Ulegaš se.
Djanje, ki ga naznanjajo glagoli »delam«, »sedam«, »slačim«; »ulegam«, terpí več časa.

Glagoli, ki naznanjajo terpeče djanje ali stanje, so nedoveršni glagoli.

Glagoli so tedaj prehajalni, neprehajalni, brezosebni, povračalni, doveršni in nedoveršni.

Pišem, pišeš, piše; piševa, pišeta, pišeta; pišemo, pišete, pišejo.

Glagol se spreminja ali sprega po osebah in številih.

Sedaj govorite, pišete.
To djanje se godí ravno sedaj; ti glagoli so v sedanjem času.

Sedanji čas ali sedanjik naznanja to, kar se sedaj godí.

Jutri bodete številili in brali.
To djanje se bo še le godilo; ti glagoli so v prihodnjem času.

Prihodnji čas ali prihodnjik naznanja to, kar se bo še le godilo.

Včeraj ste pobirali in nosili.

To djanje se je že zgodilo; ta glagola sta v **preteklem** času.

Pretekli čas naznanja, kar se je že zgodilo.

Kakor so vam bili starši naročili, tako ste storili.

Eno djanje se je zgodilo pred, potem še le drugo; uni glagol je v **predpreteklem** času.

Predpretekli čas naznanja, da se je kaj že pred zgodilo, potem še le drugo.

Glagol se spreminja ali sprega po časih in sicer po sedanjem, prihodnjem, preteklem in predpreteklem času.

Deček jé.

To djanje se naznanja naravnost ali dolóčno; ta glagol je v **dolóčnem** naklonu.

Dolóčni naklon naznanja naravnost, kaj kdo dela, ali kaj se godí.

Deček bi jedel, ko bi kaj imel.

To djanje se naznanja kot negotovo in pogojno; ta glagol je v **pogojnem** naklonu.

Pogojni naklon naznanja negotovo in pogojno, kaj kdo dela, ali kaj se godí.

Trudni naj počiva!

To djanje nekaj želí ali vošči; ta glagol je v **želelnem** naklonu.

Želelni naklon naznanja, da se kaj želí ali vošči.

Počivaj, če si truden!

To djanje nekaj veléva; ta glagol je v **velélnem** naklonu.

Velélni naklon naznanja, da se kaj veléva, opominja, ali tudi prepoveduje.

Pregovor pravi: »Dajati je slajše, kot jemati«.

To djanje se ne ozira ali ne kaže na nobeno osebo; ta glagola sta v nedolóčnem naklonu, in sta nedolóčnika.

Nedolóčnik naznanja djanje, ki se ne ozira na nobeno osebo ali stvar.

Se grem učit.

To djanje nekaj namérja; ta glagol je v namenilnem naklonu, in je namenilnik.

Namenilnik naznanja djanje, ki se namérja.

Namenilnik je podoben nedolóčniku brez končnice i, in se rabi pri glagolih, ki kažejo kako premikanje.

Učenci stojé beró; so stoječi. Otrok oprimši hodi. Ne bodi pozabljen!

To djanje naznanja, kako se kaj godí, ali kakošna jo kaka reč; ti glagoli so deléžniki.

Deléžnik naznanja, kako se kaj godí, ali kakošna je kaka reč.

Postopanje in pohajkovanje prinese pomanjkanje.

Ta imena so izpeljana iz glagolov »postopati«, »pohajkovati«, »manjkati«.

Glagol v podobi samostalnika imenuje se glagolni samostalnik ali glagolnik.

Glagolniki so srednjega spola, in se rabijo naj več v ednini.

Učitelj vpraša; učenec je vprašan.

Pervo djanje naznanja, da oseba, o kteri se govorí, sama dela; drugo djanje pa kaže, da se z osebo nekaj godí.

Pervi glagol je v tvorni ali djavni, drugi v terpevni obliki.

Tvorna oblika kaže, da oseba ali reč, o kteri se govorí, sama kaj dela.

Terpevna oblika kaže, da se z osebo ali rečjo kaj godí, ali da oseba ali reč kaj terpí.

Glagol se spreminja ali sprega po obliki.

Glagol se tedaj v vsem vkup spreminja ali sprega po osebah, števílih, časih, naklonih in po obliki.

Sedanji in prihodnji čas, velélni naklon, deležnik sedanjega in preteklega časa v tvorni in terpevni obliki, glagolnik, nedolóčnik in namenilnik niso zloženi, in so nezložena obrazila.

Pretekli čas, pogojni, želelni in želelno-pogojni naklon so zložena obrazila.

Šest verst glagolov.

Pri spregi se glagoli razdeljujejo v šest verst, in sicer

I. versta

obsega glagole, kteri svoje pregibne pri- rastke pristavljajo k čistemu deblu, n. pr.: nes-ti, pas-ti, pi-ti.

Ta versta pa se delí zopot v sedem razredov.

Pervi razred obsega tiste glagole, kterih deblo se končava na **d** ali **t**, n. pr.: god-em, plet-em. Spregajo se tako-le:

Sedanji čas.

Ednina. 1. pletem,
2. pleteš,
3. plete.

		Za moški spol.	Za ženski in srednji spol.
Dvojina.	1.	pleteva,	pleteve (vi),
	2.	pleteta,	pletete (ti),
	3.	pleteta,	pletete (ti).

Množina. 1. pletemo,
2. pletete,
3. pletó, pletejo.

Velélni naklon.

Ednina. 1. —
2. pleti,
3. pleti.

		Za moški spol.	Za ženski in srednji spól.
Dvojina.	1.	pletiva,	pletive (vi),
	2.	pletita,	pletite (ti).
	3.	—	—

Deléžnik

sedanjega časa: I. pleté,

	Za moški spol	Za ženski spol.	Za srednji spol.
II.	pletoč,	pletoča,	pletoče,

		Za moški spol.	Za ženski spol.	Za srednji spol.
preteklega časa				
v tvorni obliki:	I.	pletši,	pletša,	pletše,
	II.	pletel,	pletla,	pletlo,
v terpevni obliki:		pleten,	pletena,	pleteno.
Glagolnik:		pletenje.		
Nedolóčnik:		plesti.		
Namenilnik:		plest.		

Drugi razred obsega tiste glagole, kterih deblo ima končnika **s** ali **z**, n. pr.: nes-em, griz-em.

Spregajo se kakor glagoli pervega razreda, samo v nedolóčniku se **z** rad spreminja v **s**, n. pr.: gristi.

T r e t j i razred obsega tiste glagole, kterih deblo ima končnike **b**, **p**, **v**, n. pr.: skub-em, sop-em, plev-em.

Spregajo se kakor glagoli pervega razreda; pri končnikih **b** in **p** v nedolóčniku vstavlja se **s**, n. pr.: skubsti, sopsti.

Č e t e r t i razred obsega tiste glagole, kterih deblo ima končnika **g** ali **k**, n. pr.: strig, strižem; tek, tečem.

Spregajo se ta-ko le:

Sedanji čas.

		Za moški spol.	Za ženski in srednj spol.
Ednina.	1.	strižem,	
	2.	strižeš,	
	3.	striže.	
Dvojina.	1.	striževa,	striževe (vi),
	2.	strižeta,	strižete (ti),
	3.	strižeta,	strižete (ti).
Množina:	1.	strižemo,	
	2.	strižete,	
	3.	strižejo.	

Velélni naklon.

		Za moški spol.	Za ženski in srednji spol.
Ednina:	1.	—	
	2.	strizi,	
	3.	strizi.	
Dvojina.	1.	striziva,	strizive (vi),
	2.	strizita,	strizite (ti),
	3.	—	—
Množina.	1.	strezimo,	
	2.	strezite,	
	3.	—	

Deléžnik.

sedanjega časa I. —

		Za moški spol.	Za ženski spol.	Za srednji spol.
	II.	strigoč (—žeč),	strigoča,	strigoče,
preteklega časa v tvorni obliki:	I.	strigši,	strigša,	strigše,
	II.	strigel,	strigla,	striglo,
v terpevni obliki:		strižen,	strižena,	striženo.

Glagolnik: striženje.
Nedolóčnik: striči.
Nameuilnik: stríč.

Peti razred obsega tiste glagole, kterih deblo ima končnika **m** ali **n**, n. pr.: žm-em, pn-em. Spregajo se tako-le:

Sedanji čas.

Ednina. 1. pnem,
2. pneš,
3. pnè.

		Za moški spol.	Za ženski in srednji spol.
Dvojina.	1.	pneva,	pneve (vi),
	2.	pneta,	pnete (ti),
	3.	pneta,	pnete (ti).

Množina. 1. pnemo,
2. pnete,
3. pnó, pnejo.

Velélni naklon.

Ednina. 1. —
2. pni,
3. pni.

		Za moški spol.	Za ženski in srednji spol.
Dvojina.	1.	pniva,	pnive,
	2.	pnita,	pnite,
	3.	—	—

Množina. 1. pnimo,
2. pnite,
3. —

Deléžnik

sedanjega časa: I. pné.

		Za moški spol.	Za ženski spol.	Za srednji spol.
	II.	pnóč,	pnóča,	pnóče,
preteklega časa v tvorni obliki:	I.	(raz)pénši,		
	II.	pel,	pela,	pelo,
v terpevni obliki:		pet,	peta,	peto.

Glagolnik: (raz)petje.
Nedolóčnik: peti.
Namenilnik: pet.

Šesti razred obsega tiste glagole, kterih deblo ima končnika **l** ali **r**, n. pr.: mel(j)-em, zr-em. Spregajo se tako-le:

Sedanji čas.

Ednina: 1. zrem,
2. zreš,
3. zre.

		Za moški spol.	Za ženski in srednji spol.
Dvojina.	1.	zreva,	zreve (vi),
	2.	zreta,	zrete (ti),
	3.	zreta,	zrete (ti).

Množina. 1. zremo,
2. zrete,
3. zró, zrejo.

Velélni naklon.

Ednina. 1. —
2. zrí,
3. zrí.

		Za moški spol.	Za ženski in srednji spol.
Dvojina.	1.	zriva,	zrive (vi),
	2.	zrita,	zrite (ti),
	3.	—	—

Množina.	1. zrimo,			
	2. zrite,			
	3. —.			

Deléžnik

sedanjega časa:	I. zré,			
		Za moški spol.	**Za ženski spol.**	**Za srednji spol.**
	II.	zróč,	zróča,	zróče,
preteklega časa v tvorni obliki:	I.	(o)zerši (se),		
	II.	zerl,	zerla,	zerlo,
v terpevni obliki:		zert,	zerta,	zerto ali
		zrèn,	zrêna,	zrêno.
Glagolnik:		zèrtje,	zrênje.	
Nedolóčnik:		zréti.		
Namenilnik:		zrét.		

Sedmi razred obsega tiste glagole, kterih deblo se končuje s samoglasnikom, n. pr.: zna-m, de-m, bi-jem, ču-jem.

Spregajo se tako-le:

Sedanji čas.

Ednina.	1. bijem,	
	2. biješ,	
	3. bije.	
	Za moški spol.	**Za ženski in srednji spol.**
Dvojina.	1. bijeva,	bijeve (vi),
	2. bijeta,	bijete (ti),
	3. bijeta,	bijete (ti).
Množina.	1. bijemo,	
	2. bijete,	
	3. bijejo.	

Velélni naklon.

Ednina.	1.	—	
	2.	bij,	
	3.	bij.	
		Za moški spol.	**Za ženski in srednji spol.**
Dvojina.	1.	bijva,	bijve (vi),
	2.	bijta,	bijte (ti),
	3.	—	—
Množina.	1.	bijmo,	
	2.	bijte,	
	3.	—	

Deléžnik

sedanjega časa:	I.	bijé.		
		Za moški spol.	**Za ženski spol.**	**Za srednji spol.**
	II.	bijoč,	bijoča,	bijoče,
preteklega časa v tvorni obliki:	I.	(u)bivši,		
	II.	bil,	bila,	bilo,
v terpevni obliki:		bit,	bita,	bito.
Glagolnik:		(u)bitje.		
Nedolóčnik:		biti.		
Namenilnik:		bit.		

II. versta

obsega tiste glagole, kteri pristavljajo k deblu naj pred zlog **ni** (**no**), in k temu še le pregibne prirastke, n. pr.: kan-iti, merk-niti, dvig-niti. Ti glagoli so naj več **dover-šni** glagoli. Spregajo se vsi tako-le:

Sedanji čas.

Ednina. 1. dvignem,
2. dvigneš,
3. dvigne.

		Za moški spol.	Za ženski in srednji spol.
Dvojina.	1.	dvigneva,	dvigneve (vi),
	2.	dvigneta,	dvignete (ti),
	3.	dvigneta,	dvignete (ti).
Množina.	1.	dvignemo,	
	2.	dvignete,	
	3.	dvignejo.	

Velélni naklon.

		Za moški spol.	Za ženski in srednji spol.
Ednina.	1.	—	
	2.	dvigni,	
	3.	dvigni.	
Dvojina.	1.	dvigniva,	dvignive (vi),
	2.	dvignita,	dvignite (ti),
	3.	—	—
Množina.	1.	dvignimo,	
	2.	dvignite,	
	3.	—	

Deléžnik

		Za moški spol.	Za ženski in srednji spol.	
sedanjega časa:	I.	— (vené),		
	II.	— (venoč),	(venoča),	(venoče),
preteklega časa v tvorni obliki:	I.	dvignivši,		
	II.	dvignil,	dvignila,	dvignilo,
v terpevni obliki:		dvignjen,	dvignjena,	dvignjeno.
Glagolnik:		dvignjenje.		
Nedolóčnik:		dvigniti.		
Namenilnik:		dvignit.		

III. versta

obsega tiste glagole, kteri pristavljajo k deblu naj pred **é**, in k temu še le pregibne prirastke, n. pr.: doné-ti, kipé-ti, germé-ti.

Ta versta se delí v dva razreda. **P e r v i** razred obsega tiste glagole, ktèri imajo pri pregibanji še samo deblo. Ti-le so: šté, smé, gré, spé, imé.

Spregajo se kakor glagoli I. verste sedmega razreda.

D r u g i razred obsega tiste glagole, čigar deblo se v sedanjem času končava na **i** in v nedolóčniku na **é**.

Spregajo se tako-le:

Sedanji čas.

		Za moški spol.	Za ženski in srednji spol.
E d n i n a.	1.	želim,	
	2.	želiš,	
	3.	želí.	
D v o j i n a.	1.	želiva,	želive (vi),
	2.	želita,	želite (ti),
	3.	želita,	želite (ti).
M n o ž i n a.	1.	želimo,	
	2.	želite,	
	3.	želé, želijo.	

Velélni naklon.

		Za moški spol.	Za ženski in srednji spol.
E d n i n a.	1.	—	
	2.	žèli,	
	3.	žèli.	
D v o j i n a.	1.	želiva,	želive (vi),
	2.	želita,	želite (ti).
	3.	—	—
M n o ž i n a.	1.	želimo,	
	2.	želite,	
	3.	—	

Delêžnik

sedanjega časa:	I. želé,		
	Za moški spol.	**Za ženski spol.**	**Za srednji spol.**
	II. želječ,	želeča,	želeče,
preteklega časa			
v tvorni obliki:	I. želevši,	želevša,	želevše,
	II. želel,	želela,	želelo,
v terpevni obliki:	želen,	želena,	želeno.
Glagolnik:	želênja.		
Nedolóčnik:	želeti.		
Namenilnik:	želét.		

IV. versta

obsegá tiste glagole, kteri pristavljajo k deblu naj pred i, in k temu še le pregibne prirastke, n. pr.: hval-i-m, nos-i-m, sod-i-m.

Spregajo se tako-le:

Sedanji čas.

Ednina.	1. hvalim,	
	2. hvališ,	
	3. hvali.	
	Za moški spol.	**Za ženski in srednji spol.**
Dvojina.	1. hvaliva,	hvalive (vi),
	2. hvalita,	hvalite (ti),
	3. hvalita,	hvalite (ti).
Množina.	1. hvalimo,	
	2. hvalite,	
	3. hvalijo.	

Velêlni naklon.

Ednina.	1. —
	2. hvali,
	3. hvali.

		Za moški spol.	Za ženski in srednji spol.
Dvojina.	1.	hvaliva,	hvalive (vi),
	2.	hvalita,	hvalite (ti),
	3.	—	—
Množina.	1.	hvalimo,	
	2.	hvalite,	
	3.	—	

Deléžnik

		Za moški spol.	Za ženski spol.	Za srednji spol.
sedanjega časa:	I.	hvalé,		
	II.	hvaleč,	hvaleča,	hvaleče,
preteklega časa v tvorni obliki:	I.	hvalivši,		
	II.	hvalil,	hvalila,	hvalilo,
v terpevni obliki:		hvaljen,	hvaljena,	hvaljeno.
Glagolnik:		hvaljenje.		
Nedolóčnik:		hvaliti.		
Namenilnik:		hvalit.		

V. versta

obsega tiste glagole, kteri pristavljajo k deblu naj pred **a**, in k temu še le pregibne prirastke, n. pr.: del-a-m, čuv-a-m, sek-a-m.

Ta versta se delí v štiri razrede.

Pervi razred obsega tiste glagole, ki obderžujejo **a** po vseh sprem embah.

Spregajo se tako-le:

Sedanji čas.

Ednina.	1.	delam,
	2.	delaš,
	3.	dela.

	Za moški spol.	Za ženski in srednji spol.
Dvojina.	1. delava,	delave (vi),
	2. delata,	delate (ti),
	3. delata,	delate (ti).
Množina.	1. delamo,	
	2. delate,	
	3. delajo.	

Velělni naklon.

Ednina.	1. —	
	2. delaj,	
	3. delaj.	

	Za moški spol.	Za ženski in srednji spol.
Dvojina.	1. delajva,	delajve (vi),
	2. delajta,	delajte (ti),
	3. —	—
Množina.	1. delajmo,	
	2. delajte,	
	3. —	

Deléžnik

sedanjega časa: I. delaje,

	Za moški spol.	Za ženski spol.	Za srednji spol.
II.	delajoč,	delajoča,	delajoče,
preteklega časa			
v tvorni obliki: I.	delavši,	delavša,	delavše,
II.	delal,	delala,	delalo,
v terpevni obliki:	delan,	delana,	delano.
Glagolnik:	delanje.		
Nedolóčnik:	delati.		
Namenilnik:	delat.		

Drugi razred obsega tiste glagole, kterih deblo se v sedanjem času končava na i, v nedolóčniku pa na a, n. pr.: pisi-pišem, pis-a-ti.

Spregajo so tako-le:

Sedanji čas.

Ednina.	1. pišem,		
	2. pišeš,		
	3. piše.		
	Za moški spol.	**Za ženski in srednji spol.**
Dvojina.	1. piševa,	piševe (vi),
	2. pišeta,	pišete (ti),
	3. pišeta,	pišete (ti).
Množina.	1. pišemo,	
	2. pišete,	
	3. pišejo.	

Velélni naklon.

Ednina.	1. —	
	2. piši,	
	3. piši.	
	Za moški spol.	**Za ženski in srednji spol.**
Dvojina.	1. pišiva,	pišive (vi),
	2. pišita,	pišite (ti),
	3. —	—
Množina.	1. pišimo,	
	2. pišite,	
	3. —	

Deléžnik

sedanjega časa:	I. pisaje (pišé),		
	Za moški spol.	**Za ženski spol.**	**Za srednji spol.**
	II. pisajoč (pisoč),	pisajoča,	pisajoče,
preteklega časa			
v tvorni obliki:	I. pisavši,	pisavša,	pisavše,
	II. pisal,	pisala,	pisalo,
v terpevni obliki:	pisan,	pisana,	pisano.
Glagolnik:	pisanje.		
Nedolóčnik:	pisati.		
Namenilnik:	pisat.		

Tretji razred obsega tiste glagole, kterih deblo se v nedolóčniku končava na a, v sedanjem času pa naj raji na kak povikšan soglasnik, n. pr.: brati, bêrem; prati, pêrem.

Spregajo se tako-le:

Sedanji čas.

Ednina.	1.	berem,
	2.	bereš,
	3.	bere.

	Za moški spol.	Za ženski in srednji spol.
Dvojina.	1. bereva,	bereve (vi),
	2. bereta,	berete (ti),
	3. bereta,	berete (ti).
Množina.	1. beremo,	
	2. berete,	
	3. beró, berejo.	

Velélni naklon.

Ednina.	1.	—
	2.	beri,
	3.	beri.

	Za moški spol.	Za ženski in srednji spol.
Dvojina.	1. beriva,	berive (vi),
	2. berita,	berite (vi),
	3. —	—
Množina.	1. berimo,	
	2. berite,	
	3. —	

Deléžnik

		Za moški spol.	Za ženski spol.	Za srednji spol.
sedanjega časa:	I.	bere,		
	II.	beroč,	beroča,	beroče,
preteklega časa v tvorni obliki:	I.	bralši,		

	Za moški spol.	Za ženski spol.	Za srednji spol.
II.	bral,	brala,	bralo,
v terpevni obliki:	bran,	brana,	brano.
Glagolnik:	branje.		
Nedolóčnik:	brati.		
Namenilnik:	brat.		

Četerti razred obsega tiste glagole, čigar deblo se v nedolóčniku končava na **a**, v sedanjem času pa na samoglasnik, n. pr.: seja-ti, seje, kova-ti, kuje.

Spregajo se tako-le:

Sedanji čas.

Ednina. 1. sejem,
2. seješ,
3. seje.

		Za moški spol.	Za ženski in srednji spol.
Dvojina.	1.	sejeva,	sejeve (vi),
	2.	sejeta,	sejete (ti),
	3.	sejeta,	sejete (ti).
Množina.	1.	sejemo,	
	2.	sejete,	
	3.	sejejo.	

Velélni naklon.

Ednina. 1. —
2. sej,
3. sej.

		Za moški spol.	Za ženski in srednji spol.
Dvojina.	1.	sejva,	sejve (vi),
	2.	sejta,	sejte (ti),
	3.	—	—
Množina.	1.	sejmo,	
	2.	sejte,	
	3.	—	

Deléžnik

sedanjega časa:	I. sejé, sejaje,		
	Za moški spol.	**Za ženski spol.**	**Za srednji spol.**
	II. sejoč,	sejoča,	sejoče,
preteklega časa v tvorni obliki:	I. sejavši,		
	II. sejal,	sejala,	sejalo,
v terpevni obliki:	sejan,	sejana,	sejano.
Glagolnik:	sejanje.		
Nedolóčnik:	sejati.		
Namenilnik:	sejat.		

VI. versta

obsega tiste glagole, kteri pristavljajo k deblu naj pred ova, ali po č, j, š, šč, in ž eva, in k temu še le pregibne prirastke, n. pr.: kup-ova-ti, kralj-eva-ti.

Spregajo se tako-le:

Sedanji čas.

Ednina.	1. kupujem,	
	2. kupuješ,	
	3. kupuje.	
	Za moški spol.	**Za ženski in srednji spol.**
Dvojina.	1. kupujeva,	kupujeve (vi),
	2. kupujeta,	kupujete (ti),
	3. kupújeta,	kupujete (ti).
Množina.	1. kupujemo,	
	2. kupujete,	
	3. kupujejo.	

Velélni naklon.

Ednina.	1. —
	2. kupuj,
	3. kupuj.

		Za moški spol.	Za ženski in srednji spol.
Dvojina.	1.	kupujva,	kupujve (vi,
	2.	kupujta,	kupujte (ti),
	3.	—	—

Množina.	1.	kupujmo,
	2.	kupujte,
	3.	—

Deléžnik

sedanjega časa: I. kupujé, kupovaje,

		Za moški spol.	Za ženski spol.	Za srednji spol.
	II.	kupujoč,	kupujoča,	kupujoče,
preteklega časa v tvorni obliki:	I.	—		
	II.	kupoval,	kupovala,	kupovalo,
v terpevní obliki:		kupovan,	kupovana,	kupovano.
Glagolnik:		kupovanje.		
Nedoló̀čnik:		kupovati.		
Namenilnik:		kupovat.		

Posebna sprega.

Posebno se spregajo glagoli: **dáti**, **jésti**, **védeti**, **iti**, **hotéti**, **iméti**, **biti**, in sicer pervi trije tako-le:

Sedanji čas.

Ednina.	1.	dam, jem, vem;
	2.	daš, ješ, veš;
	3.	dá, jé, vé.

		Za moški spol.	Za ženski in srednji spol.
Dvojina.	1.	dava, jéva, véva;	dave (vi), jeve (vi), veve (vi);
	2.	dasta, jesta, vesta;	daste (sti), jeste (sti), veste (sti);
	3.	dasta, jesta, vesta;	daste (sti), jeste (sti), veste (sti).

Množina. 1. damo, jemo, vemo;
2. daste, jeste, veste;
3. dadó, jedó, vedó.

Velêlni naklon.

Ednina. 1. —
2. daj, jej, védi;
3. daj, jej, védi.

		Za moški spol.	Za ženski in srednji spol.
Dvojina.	1.	dajva, jejva, vediva;	dajve (vi), jejve (vi), vedive (vi),
	2.	dajta, jejta, vedita;	dajte (ti), jejte (ti), vedite (ti);
	3.	—	

Množina. 1. dajmo, jejmo, vedimo;
2. dajte, jejte, vedite;
3. —

Deléžnik

sedanjega časa: I. jedé, vedé;

	Za moški spol.	Za ženski spol.
II.	jedoč, vedoč;	jedoča, vedoča;

Za srednji spol.
jedoče, vedoče;

preteklega časa
v tvorni obliki: I. davši, jedši, vedevši;
II. dal, dala, dalo;
jel, jela, jelo ali
jedel, jedla, jedlo;
vedel, vedela, vedelo;
v terpevni obliki: dan, dana, dano;
jeden, jedena, jedeno;
veden, vedena, vedeno.

Glagolnik: danje, jédenje, védenje.
Nedolóčnik: dati, jesti, védeti.
Namenilnik: dàt, jést, védet.

Iti, grem.

Sedanji čas.

Ednina.	1.	idem, grem, gredem;	
	2.	ideš, greš, grédeš;	
	3.	ide, gre, gréde.	
		Za moški spol.	**Za ženski in srednji spol.**
Dvojina.	1.	greva, gredeva, ideva;	greve (vi), gredeve (vi), ideve (vi);
	2.	gresta, gredeta, ideta;	greste (sti), gredete (ti), idete (ti);
	3.	gresta, gredeta, ideta;	greste (sti), gredete (ti), idete (ti).
Množina.	1.	gremo, gredemo, idemo;	
	2.	greste, gredete, idete;	
	3.	grejo, gredó, idó, idejo.	

Velélni naklon.

Ednina.	1.	—	
	2.	idi,	
	3.	idi.	
		Za moški spol.	**Za ženski in srednji spol.**
Dvojina.	1.	idiva,	idive (vi),
	2.	idita,	idite (ti),
	3.	—	—
Množina.	1.	idimo,	
	2.	idite,	
	3.	—	

Deléžnik

sedanjega časa: I. gredé, idé;

		Za moški spol.	**Za ženski spol.**	**Za srednji spol.**
	II.	gredoč, idoč;	gredoča, idoča;	gredoče, idoče;
preteklega časa v tvorni obliki:	I.	(pridši) šedši,	šedša,	šedše;
	II.	(najdel) šel,	šla,	šlo;
v terpevni oblíki:		iden,	idena,	ideno.

Glagolnik: idénje (snidenje, najdenje).

Nedolóčnik: iti.

Namenilnik: it.

Hotéti, iméti.

Sedanji čas.

Ednina.	1.	hočem, imam;	
	2.	hočes, imaš;	
	3.	hoče, ima.	
		Za moški spol.	**Za ženski in srednji spol.**
Dvojina.	1.	hočeva, imava;	hočeve (vi), imave (vi);
	2.	hočeta, imata;	hočete (ti), imate (ti);
	3.	hočeta, imata;	hočete (ti), imate (ti).
Množina.	1.	hočemo, imamo;	
	2.	hočete, imate;	
	3.	hočejo, hoté, imajo.	

Velélni naklon.

Ednina.	1.	—	
	2.	hoti, imej;	
	3.	hoti, imej.	
		Za moški spol.	**Za ženski in srednji spol.**
Dvojina.	1.	hotiva, imejva;	hotive (vi), imejve (vi);
	2.	hotita, imejta;	hotite (ti), imejte (ti).
	3.	—	
Množina.	1.	hotimo, imejmo;	
	2.	hotite, imejte;	
	3.	—	

Deléžnik

sedanjega časa: I. hoté, imaje (imé);

	Za moški spol.	**Za ženski spol.**	**Za srednji spol.**
II.	hoteč, imajoč;	hoteča, imajoča;	hoteče, imajoče;

preteklega časa
v tvorni obliki: I. —
II. hotel, hotela, hotelo ali
htel, htela, htelo;
imel, imela, imelo;
v terpevni obliki: hoten, hotena, hoteno;
imet, imeta, imeto.

Glagolnik:	hotenje, imetje, imenje.
Nedolóčnik:	hotéti, iméti.
Namenilnik:	hotet, imét.

Pomožnik „biti“.

Glagol spregati pomaga glagol „biti“, ki se za tega voljo imenuje **pomožnik** ali pomožni glagol, in se tako-le pregiblje:

Nezložena obrazila.

Sedanji čas.

		Za moški spol.	**Za ženski in srednji spol.**
Ednina.	1.	sem,	
	2.	si,	
	3.	je.	
Dvojina.	1.	sva,	sve (svi),
	2.	sta,	ste (sti),
	3.	sta,	ste (sti).
Množina.	1.	smo,	
	2.	ste,	
	3.	so.	

Prihodnji čas.

		Za moški spol.	**Za ženski in srednji spol.**
Ednina.	1.	bodem, bom;	
	2.	bodeš, bode;	
	3.	bode, bo.	
Dvojina.	1.	bodeva, bova;	bodeve (vi), bove (vi);
	2.	bodeta, bota;	bodete (ti), bote (ti);
	3.	bodeta, bota;	bodete (ti), bote (ti).
Množina.	1.	bodemo, bomo;	
	2.	bodete, boste, bote;	
	3.	bodo, bojo.	

Velélni naklon.

		Za moški spol.	Za ženski in srednji spol.
Ednina.	1.	—	
	2.	bodi,	
	3.	bodi.	
Dvojina.	1.	bodiva,	bodive (vi),
	2.	bodita,	bodite (ti),
	3.	—	
Množina.	1.	bodimo,	
	2.	bodíte,	
	3.	—	

Deléžnik

		Za moški spol.	Za ženski spol.	Za srednji spol.
sedanjega časa:		bodoč,	bodoča,	bodoče,
preteklega časa				
v tvorni obliki:	I.	bivši,	bivša,	bivše,
	II.	bil,	bila,	bilo,
v terpevni obliki:		bit.		
Glagolnik:		bitje.		
Nedelóčnik:		biti.		
Namenilnik:		bit.		

Složena obrazila.

Pretekli čas.

		Za moški spol.	Za ženski spol.	Za srednji spol.
Ednina.	1.	sem bil,	sem bila,	sem bilo;
	2.	si bil,	si bila,	si bilo;
	3.	je bil,	je bila,	je bilo.
Dvojina.	1.	sva bila,	sve bile (i),	sve bile (i);
	2.	sta bila,	ste bile (i),	ste bile (i);
	3.	sta bila,	ste bile (i),	ste bile (i).
Množina.	1.	smo bili,	smo bile,	smo bila;
	2.	ste bili,	ste bile,	ste bila;
	3.	so bili,	so bile,	so bila.

Pogojni naklon.

Za vse tri osebe.

	Za moški spol.	Za ženski spol.	Za srednji spol.
Ednina.	bi bil,	bi bila,	bi bilo.
Dvojina.	bi bila,	bi bile (i),	bi bile (i).
Množina.	bi bili,	bi bile,	bi bila.

Želelni naklon.

Ednina. 1. naj bodem, bom;
2. —
3. naj bode, bo.

		Za moški spol.	Za ženski in srednji spol.
Dvojina.	1.	naj bodeva, bova;	naj bodeve (vi), bove (vi);
	2.	—	
	3.	naj bodeta, bosta;	naj bodeve (vi), boste (sti).

Množina. 1. naj bodemo, bomo;
2. —
3. naj bodo.

Želelno-pogojni naklon.

Za vse tri osebe.

	Za moški spol.	Za ženski spol.	Za srednji spol.
Ednina.	naj bi bil,	naj bi bila,	naj bi bilo.
Dvojina.	naj bi bila,	naj bi bile (i),	naj bi bile (i).
Množina.	naj bi bili,	naj bi bile,	naj bi bila.

Zgled za pregibanje po vseh časih in naklonih.

Sedanji čas.

Ednina. 1. delam,
2. delaš,
3. dela.

		Za moški spol.	Za ženski in srednji spol.
Dvojina.	1.	delava,	delave (vi),
	2.	delata,	delate (ti),
	3.	delata,	delate (ti).
Množina.	1.	delamo,	
	2.	delate,	
	3.	delajo.	

Velélni naklon.

Ednina.	1.	—
	2.	delaj,
	3.	delaj.

		Za moški spol.	Za ženski in srednji spol.
Dvojina.	1.	delajva,	delajve (vi),
	2.	delajta,	delajte (ti),
	3.	naj delata,	naj delate (ti).
Množina.	1.	delajmo,	
	2.	delajte,	
	3.	naj delajo.	

Prihodnji čas.

		Za moški spol.	Za ženski spol.	Za srednji spol.	
Ednina.	1.	delal,	delala,	delalo	bodem;
	2.	»	»	»	bodeš;
	3.	»	»	»	bode.

Dvojina. 1. delala bodeva, delale (li), bodeve (vi);
2. » bodeta (bosta), delale (li) bodete (ti) (boste, sti);
3. » bodeta (bosta), delale (li) bodete (ti) (boste, sti);

Množina.	1.	delali,	delale,	delala	bodemo (bomo);
	2.	»	»	»	bodete (boste);
	3.	»	»	»	bodo.

Pretekli čas.

		Za moški spol.	Za ženski spol.	Za srednji spol.	
Ednina.	1.	delal,	delala,	delalo	sem;
	2.	»	»	»	si;
	3.	»	»	»	je.

		Za moški spol.		Za ženski in srednji spol.	
Dvojina.	1.			delala sva,	delale (li) sve (vi);
	2.			» sta,	» ste (sti);
	3.			» »	» »

		Za moški spol.	Za ženski spol.	Za srednji spol.	
Množina.	1.	delali,	delale,	delala	smo;
	2.	»	»	»	ste;
	3.	»	»	»	so.

Predpretekli čas.

		Za moški spol.	Za ženski spol.
Ednina.	1.	dodelal sem bil,	dodelala sem bila;
	2.	» si »	» si »
	3.	» je »	» je »

Za srednji spol.

dodelalo sem bilo,
» si »
» je »

			Za ženski in srednji spol.
Dvojina.	1.	dodelala sva bila,	dodelale (li) sve (vi) bile (li);
	2.	» sta »	» ste (sti) »
	3.	» » »	» » »

		Za moški spol.	Za ženski spol.
Množina.	1.	dodelali smo bili,	dodelale smo bile;
	2.	» ste »	» ste »
	3.	» so »	» so »

Za srednji spol.

dodelala smo bila,
» ste »
» so »

Pogojni naklon sedanjega časa.

		Za moški spol.	Za ženski spol.	Za srednji spol.	
Ednina.	1.	delal,	delala,	delalo	bi.
	2.	»	»	»	
	3.	»	»	»	

		Za moški spol.	Za ženski spol.	Za srednji spol.
Dvojina.	1.	delala,	delale (i),	bi.
	2.	»	»	
	3.	»	»	
Množina.	1.	delali,	delale,	delala bi.
	2.	»	»	»
	3.	»	»	»

Pogojni naklon preteklega časa.

		Za moški spol.	Za ženski spol.	Za srednji spol.
Ednina.	1.	delal bi bil,	delala bi bila,	delalo bi bilo;
	2.	» » »	» » »	» » »
	3.	» » »	» » »	» » »

		Za ženski spol.	Za srednji spol.
Dvojina.	1.	delala bi bila,	delale (i) bi bile (i);
	2.	» » »	» » »
	3.	» » »	» » »

Množina.	1.	delali bi bili,	delale bi bile,	delala bi bila;
	2.	» » »	» » »	» » »
	3.	» » »	» » »	» » »

Želélni naklon sedanjega časa.

Ednina.	1.	naj delam,
	2.	—
	3.	naj dela.

		Za moški spol.	Za ženski in srednji spol.
Dvojina.	1.	naj delava,	naj delave (i);
	2.	—	
	3.	naj delata,	naj delate (i).
Množina.	1.	naj delamo,	
	2.	—	
	3.	naj delajo.	

Želélni naklon preteklega časa.

		Za moški spol.	Za ženski in srednji spol.	
Ednina.	1.	naj sem delal,	naj sem delala,	naj sem delalo;
	2.	—		
	3.	naj je delal,	naj je delala,	naj je delalo.

		Za moški spol.	Za ženski spol.	Za srednji spol.
Dvojina.	1.	naj sva delala,	naj sve delale (i),	naj sve delale(i);
	2.	—		
	3.	naj sta delala,	naj ste delale (i),	naj ste delale (i).
Množina.	1.	naj smo delali,	naj smo delale,	naj smo delala;
	2.	—		
	3.	naj so delali,	naj so delale,	naj so delala.

Želélno-pogojni naklon sedanjega časa.

		Za moški spol.	Za ženski spol.	Za srednji spol.
Ednina.	1.	naj bi delal,	naj bi delala,	naj bi delalo;
	2.	» » »	» » »	» » »
	3.	» » »	» » »	» » »

			Za ženski in srednji spol.
Dvojina.	1.	naj bi delala,	naj bi delale (i);
	2.	» » »	» » »
	3.	» » »	» » » .

Množina.	1.	naj bi delali,	naj bi delale,	naj bi delala;
	2.	» » »	» » »	» » »
	3.	» » »	» » »	» » »

Želélno-pogojni naklon preteklega časa.

		Za moški spol.	Za ženski spol.
Ednina.	1.	naj bi bil delal,	naj bi bila delala;
	2.	» » » »	» » » »
	3.	» » » »	» » » »

Za srednji spol.
naj bi bilo delalo;
» » » »
» » » »

		Za moški spol.	Za ženski in srednji spol.
Dvojina.	1.	naj bi bila delala,	naj bi bile (i) delale (i);
	2.	» » » »	» » » »
	3.	» » » »	» » » »

			Za ženski spol.
Množina.	1.	naj bi bili delali,	naj bi bile delale;
	2.	» » » »	» » » »
	3.	» » » »	» » » »

Za srednji spol.

naj bi bila delala;
» » » »
» » » »

Deléžnik

	Za moški spol.	**Za ženski spol.**	**Za srednji spol.**
sedanjega časa: I.	delaje,		
II.	delajoč,	delajoča,	delajoče,
preteklega časa v tvorni obliki: I.	dodelavši,		
II.	delal,	delala,	delalo,
v terpevni obliki:	delan,	delana,	delano.
Glagolnik:	delanje.		
Nedolóčnik:	delati.		
Namenilnik:	delat.		

V a j e.

1. Napiši, kaj delajo oče, mati, hlapec, dekla, mizar, tesar, strugar, zidar, kovač, čevljar, krajač, voznik, čolnar, vertnar, lovec, ribič, rudar, tergovec!

Kaj dela pes, konj, osel, krava, vol, ovca, koza, miš, mačka?

Kaj dela, reka, potok, veter, kolo, krogla, voz, čoln, dim, zastava, veriga, mlin, slap?

Kaj se godí s pečjo? kaj z blagom, kaj s pesmijo? kaj se godí z umazano posodo? kaj s smetmí? kaj s prahom?

Kaj dela drevo, listje, setev, sneg, led, solnce, luna?

2. Kdo orje? Kdo sadí? Kdo žanje? Kdo kosí? Kdo mlati? Kdo pase? Kdo hodi? Kdo jezdi? Kdo spi? Kdo počiva? Kdo uka? Kdo zdihuje? Kdo joka?

Kdo laja? Kdo poje? Kdo cvili? Kdo cverčí? Kdo čivka? Kdo žvergolí? Kdo šumí? Kdo gruli? Kdo pikne? Kdo se leví? Kdo gloda?

Kaj bučí? Kaj doní? Kaj zvoní? Kaj zvenčí? Kaj žvižga? Kaj pokeče (poketá)? Kaj sę siplje? Kaj perší?

Kaj je glajeno? Kaj je nošeno? Kaj je topljeno? Kaj je razbeljeno? Kaj je usterjeno? Kaj je vsejano? Kaj je posekano?

Kaj kalí? Kaj raste? Kaj cvetè? Kaj zelení? Kaj zorí? Kaj tlí? Kaj pripeka? Kaj se suší? Kaj vene? Kaj sahne?

3. Poišči v teh-le prgovorih glagole, in zapiši posebej prehajalne, neprehajalne, brezosebne in povračalne:

Reče, ne poseka. Slepec slepca vodi; oba padeta v jamo. Blago odide, um pride. Bog daja, Bog jemlje. Bog oblači, Bog prevedrí. Človek obrača, Bog oberne. Leta visoko, pade globoko. Obljuba dolg dela. Sila kola lomi. Smert pobíra, ne izbíra. Nesreča ne spi. Jaz jokam, ti poješ. Bolí me. Qtrok si igra, mož se zanaša. Bedak se smeja, modri premišljuje. Bliska se, germí; Bog govorí.

4. Poišči v teh-le pogovorih in pregovorih doveršne in nedoveršne glagole:

Oblečem se, obujem se, počešem se, umijem se. On me udari, jaz ga objamem. Lepa pesem nebo odpira, daje veselo serce, tolaži dušo, preganja skerbí. On mi posojuje, jaz mu vračam. Majhen lonec hitro skipí. Človek veliko preterpí. S časom vse mine.

5. Povej, kaj delaš ti! povej svojemu tovarišu, kaj dela! povej, kaj dela kdo drugi!

Povej, kaj delata vi dva! povej svojima tovarišema, kaj delata! povej, kaj delata una dva!

Povej, kaj delati ve dve! povej svojima tovarišicama, kaj delati! povej, kaj delati uni dve!

Povej, kaj delate vi! povej svojim tovarišem, kaj delajo! povej, kaj delajo drugi!

6. Napiši, kaj delajo ljudje sedaj na polji, kaj so delali popred, kaj bodo delali pozneje!

7. Povej to-le naj pred v preteklem, potem pa v prihodnjem času:

Dan se daljša, noč se krajša. Sneg kopní, led se taja. Travniki zelené. Tice prihajajo, gnjezdijo, valé, cverčé; kukavica kuka, škerjanec drobní. Čebele rojijo, med nanašajo. Vijolice cvetejo. Drevesa poganjajo. Vertnar koplje, sadí. Kmet orje, seje. Žanjice žanjejo. Mlatiči mlatijo. Otroci se kopljejo. Dan se krajša, noč se daljša. Megle se vlačijo. Dežuje, merzel veter vleče; listje rumení, vene, spada. Tice odhajajo. Ljudje spravljajo pridelke. Sneg pade. Vse počiva.

8. Odgovori popolno tem vprašanjem: Kaj je Bog v začetku ustvaril? Kaj je Bog za človeka zasadil? Kaj je Bog rekel zapeljivi kači? kaj Evi? kaj Adamu? Kje je bil odrešenik rojen? Kdaj bo zveličar zopet prišel?

9. Poišči tù glagole, in povej, v kterem času kažejo djanja:

V šolo hodim, se učim, ubogam. Ti se bodeš izbrusil, zlikal. Seljan trebi gošČo, obdeluje zemljo. Bode pridelal. Vročina je pritiskala. Ljudje so se potili, cvetice so venile, živina je sence iskala. Drevesa, ki smo jih bili zasadili, so nam usahnila. Ko smo travnik kosili, smo si bili koscev najeli. Smert je ustrelila, ni zgrešila. Kedar bode umerl, bode molčal.

10. Poišči tù glagole, in povej, v kterem naklonu so: Delaj in moli! Mladi starega spoštuj! Pes tuli, lačen je; jedel bi, ko bi kaj imel. Hlapec naj bi delal, če misli služiti. Stradaj, lenuh! Prijatelj je umerl; naj v miru počiva!

11. Napiši djanja v nedolóčniku, ki so tim-le nasprotna:

delati, vprašati, sovražiti, škodovati, dajati, odpérati, grajati, povikševati, kupovati, stati, gledati, mižati, voziti se.

12. Kam gre orač? kam sejalec? kam kosec? kam plevica? kam žanjica? kam pastir? kam trudni?

13. Zaznamvaj razne deléžnike v naslednjih djanjih:

Čez prag stopaje izročam se Bogu. On mi je pripovedoval, jaz sem ga stermé poslušal. Prebiraje dobre spise se vadimo pisati. Stoječ mlin ne ropoče. Molčeči ne

dela razpertij. Mimo gredé sem ga pozdravil. Leteča muha pikne. Dež se je ulil; delavci, pustivši delo, gredo pod streho. Daj se podučiti, pa tudi posvariti! Slabo drevo bode posekano in v ogenj verženo. Oponošen dar je čern pred Bogom. Pisan travnik me mika. Obdelována njiva rodí.

14. Izpelji iz teh-le glagolov glagolnike: sopsti, skubsti, brêsti, pêči, tleči, vleči, sedeti, terpeti, ječati, kričati, kuriti, svariti, motati, pisati, rezati, terkati, zaderževati, darovati, gospodovati, pričakovati, zaničevati, spoštovati!

15. Povej od teh-le djanj vse, kar koli veš:

Ko bi v šoli darove dobivali, bi nekteri otroci raji v šolo hodili. Nabirajte si lepih naukov, devljite si jih v serce! Osrečevali, osrečili vas bodo. Učil se bom, dokler bom živel. Stari oče so mi rekli: »Kruh, sol jej, pravico govori!« Ubogal jih bom. Bolje poslušati, kakor skušati. Mati so me klicali: «Idi k mizi brat!« Bral sem; pohvaljeno je bilo moje branje.

16. Povej djanja v vseh mogočih časih in naklonih:

Drevo raste. Pes grize. Pevki pojeti. Mlinar melje. Pek peče. Brivec brije. Oče mignejo, otroci ubogajo. Solnce bliščí. Učenec šteje. Zvon doní. Veter bučí. Čebele rojijo. Ribe plavajo. Veverica gloda. Šetava se. Pes liže. Vertavka pleše. Kosec kleplje. Kopljemo. Mlatite. Tarejo. Péstunja ziblje. Ogenj žgè. Kovač kuje. Učenec napreduje. Praznujemo. Oče pripovedujejo. Veselite se! Delo je dodelano.

P r e d l o g.

Vodila.

Pesem pravi: »Življenje je cesta **č e z** plan, **č e z** goré«. »Prazno je delo **b r e z** sreče **z** nebes«. Pregovor pravi: »Krava **p r i** gobcu molze«.

Besede »čez«, »z«, »pri« se drugim besedam predlagajo, in kažejo razmere, v kterih so stvari med seboj.

Besede, ktere se drugim besedam predlagajo, in kažejo razmére, v kterih so osebe ali rečí, imenujejo se **predlogi** ali razmerniki.

Predlogi so neločljivi in ločljivi.

Neločljivi zgubé pomen, če se ločijo od besede, n. pr.: pre-hvaliti, pro-dajati, vz-digovati.

Ločljivi pa tudi sami za se kaj pomenijo, n. pr.: do, iz, nad, ob . . .

Krog hiše je drevje. Zraven hiše je vert.
Samostalnik s predlogom je tù v rodilniku.
Grem k očetu. Sem bil šel k gospodu.
Samostalnik s predlogom je tù v dajalniku.
Skozi vrata hodimo v hišo.
Samostalnik s predlogom je tù v tožilniku.
Sem bil pri maši.
Samostalnik s predlogom je tù v mestniku.
S kom govoriš? Z bratom govorim.
S čim govoriš? Z jezikom govorim.
Samostalnik s predlogom je tù v družilniku.
Kam je tič zletel? Tič je zletel na drevo.
Samostalnik s predlogom je tù v tožilniku.
Kam greš? V gozd grem.
Samostalnik s predlogom je tù v tožilniku.
Kje si bil? V gozdu sem bil.
Samostalnik s predlogom je tù v mestniku.
Zą dné sem vstal.
Samostalnik s predlogom je tù v rodilniku.
Za germ se je skril.
Samostalnik s predlogom je tù v tožilniku.
Za germom je skrit.
Samostalnik s predlogom je tù v družilniku.

Predlogi devajo svoj samostalnik vselej v kak sklon.

Ti-le predlogi devajo svoj samostalnik v rodilnik: brez (bez), do, iz, od, izmed (izmej), izzad, izpod, izpred, izza, bliz (blizo), gledé, mimo, okoli, okrog, krog, poleg, prek, razen, zunaj, vštric, takraj, tostran, unkraj, tik, znotraj, više, zraven, dnù, konec (konci), kraj, mestu (namestu), sredi, vpričo, verhi, vsled, zárad, zboga (zbog), za delj, za stran.

Predloga „k“ (h), „proti“ devata svoj samostalnik v dajalnik.

„k“ spreminja se časi v „h“ pri besedah, ki se začénjajo z ostrimi soglasniki: c, k, s, t, n. pr.: Veslar veslá h kraju.

Ti-le predlogi devajo svoj samostalnik v tožilnik: čez (črez), skoz, raz, zoper, vz.

Predlog „pri“ deva svoj samostalnik v mestnik.

Ti-le predlogi devajo na vprašanje „odkod“? svoj samostalnik v rodilnik, na vprašanje „s kom“? ali „s čim“? pa v družilnik: s (so, se), z (ž).

Ti le predlogi devajo na vprašanje „kam“? svoj samostalnik v tožilnik, in na vprašanje „kje“? pa v mestnik: na, po, v, ob; „o“ dobiva vselej mestnik.

Ti-le predlogi devajo na vprašanje „kam“? svoj samostalnik v tožilnik, in na vprašanje „kje“? pa v družilnik: med (mej), nad, pod, pred.

Predlog „za“ deva samostalnik

1. v rodilnik, ki pomenja kak čas ali klic, n. pr.: za večera, za Bóga!

2. v tožilnik, kedar pomenja za koliko, namestu in kraj na vprašanje „kam“?, n. pr.: kolíko si dal za novo knjižico? Sin gre za očeta v boj. Za drevo se je skril.

3. v družilnik, kedar pomenja kraj na vprašanje „kje“?, n. pr.: Za drevesom je skrit.

Váje.

1. Poišči v teh-le pregovorih predloge, in povej, v kteri sklon devajo svoj samostalnik:

Bob ob steno meče. Vodo v Savo nosi. Dlako na čvetero cepi. Iz dežja pod kap. Kupil bi ga za otrobi. Mačko h klobasi za varuha. Po vetru plajšč obrača. Pod mernik luč stavi. Z oljem gasí ogenj. S trebuhom za kruhom. On je tič brez perja. Brez glave storjeno je skaženo. Ni planine brez doline. Brez potú ni medú. Gre skoz les, ne vidi dreves. Izpred oči, iz misli. Tik sreče nesreča preží. Kraj suhega tudi surovo gorí. Med pravico in krivico ni srede. Lenuh ob setvi malo žanje.

2. Stavi tù namestu čertic razmernike:

Sava izvira — Gorenskem — Triglava; teče — Radovljice, Kranja, Šmarijne gore, — Zalogom, — litijsko dolino — Zagorjem; tù dela mejo — Kranjsko, Štajersko; potem teče — Hervatsko; — Hervatskega se oberne — Granico — Beligradu izliva se — Donavo. Donava pride — nemških deželá, gre — Dunaja — Ogerskem — Turško, izliva se — černo morje. — Štajerskem teče Mura — Gradca, izteka se — Dravo; Drava pride — Tirolskega — Koroškem, gre — Maribora — Hervatsko, izliva se — Donavo. — štajerskih vodá izlivajo se naravnost — Donavo: Truna, Aniža, Raba, Drava. Aniža teče —

Salcburškega — Gornjo Avstrijo — Štajersko; prihajaje — to deželo, odhajaje — nje vije. se — soteskami, — srednjem teku valí se — dolini.

3. Sestavi te-le samostalnike, glagole in predloge: Mladost, živeti, brez skerb. Zárad, lenoba, lenuh stradati. K, hud, pes, ne hoditi. Čez, ternje, ne skakati. Skoz, zid, z, glava, ne riniti. Pri, izvir, voda zajemati. S, konj, ne pasti. Z, roke delati, ne igrati. Po, nevihta, solnce, sijati. Ob, hiša, stati, drevje. Človek, ne živeti, ob kruh. O, žetev, kazati se, pridelek.

4. Odgovori popolno tem vprašanjem: Kedaj gre namestu dežja sneg? Kdaj gre toča? Kje so oblaki? Kam teče vsaka reka? Kje leží sneg po zimi? Kdaj imamo potice, kdaj pirhe? Kdaj je bil zveličar rojen (cesar Avgust)? Kdaj se za hleb kruha njiva kupi?

5. Poišči v berilu pod št. — vse predloge, in zapiši, v kterem sklonu so s samostalnikom!

P r i s l o v.

Vodila.

T u k a j so učenci, **t a m** učenke.

Besedi „tukaj“, “tam“ znanite kraj, t. j., **k j e** se kaj godí.

J e s e n i vsa narava umira.

Beseda „jeseni“ znani čas, t. j., **k d a j** se kaj godí.

V i s o k o letal, **n i z k o** padel.

Besedi „visoko“, „nizko“ znanite način, t. j., **k a k o** se kaj godí.

Bog nam pošilja križe **z a t o**, da bi nas ponižal.

Beseda „zato“ znani vzrok, t. j., **z a k a j** se kaj godí.

Besede, ki znanijo kraj, čas, način ali vzrok, imenujejo se prislovi.

Vsak pridevnik je tudi prislov, n. pr.: Pastirska piščalka lepo poje.

Prislovi na vprašanje „kje“? so: tù, tu-le, tukaj, tàm-le, tamkaj, onde, ondukaj, povsódi, drugodi, nekdé, kjer (kder), kjerkoli, nikjer, zunaj, dôli, gôri, zgôraj, nótri, iznótra, sprédi, spodaj, srédi, zádi, zraven, poleg . . .

Prislovi na vprašanje „kam“? so: sèm, lesem, semkaj, sem ter tje, sem ter tam, drugam, nikamor, vèn, vènkaj, nazáj, napréj, stráni . . .

Prislovi na vprašanje „kod“? so: tod, le-tod, tod-le, todkaj, od tod, dotlé, ondot, drugod, kod, nekod, koder koli, nikod . . .

Prislovi na vprašanje „kdaj“? so: sedaj, (zdaj), zdajci, danes (denes), nocoj, s pomladi (spomlad), jeseni (jesen), jutri, letos, precej, skoro, kmalu, novič, drugóč, potém, še le, drévi, nekdaj, že (vže), tedaj, ondaj, včeraj, davi, sinoči, dan danes, lani, davno, zjutraj, zvečer, pozno, sicer, obsoré, obkoré, obtoré, doslé, dotlé, potlej, doklé, odklé.

Prislovi na vprašanje „kolikrat“? „doklé“? so: tolikokrat, tolikrat, dostikrat, malokrat, redko, obojič, trojič, neprenehoma, neprestano, zderžema, vekoma, vekomaj, zmirom, zmiraj, zmir, vsegdar, vselej, zopet, spet, največ, vedno, z nova.

Prislovi na vprašanje „koliko“? so: toliko, enóliko, nekaj, nič, kolikor koli, dôsti, zadôsti, dovolj, jako, zeló, silno, močno, vele, kómaj, toliko da, le, prav, precèj, premalo, prevèč, vsaj, zgol . . .

Prislovi na vprašanje „kako“? so: tako, takisto, enako, nikako, nikakor, inako, inače, drugače, bolj, mari, nalašč, zastonj, napak, na ravnost, narazno, na dvoje, na robe, nenadoma, hitro, naglo, berzo, počasi, posebej, posebno, samotež, skrivaj, tikoma, vedoma, vidoma, vkup, skup, skupaj, všeč, po godi, zaporedoma, vznak, cenó . . .

Prislovi na vprašanje „zakaj“? so: zato, torej, zatorej, tedàj, za tega delj . . .

Terdilni prislovi so: da, kaj pa, kako pak, to je, to je da, to se vé, vsekako, gotovo, pač da, pač je res, res . . .

Nikavni prislovi so: ne, nikar, nikakor . . .

Dvomljivi prislovi so: blez, blezo, bojé da, neki, neki da, lehko da, menda, morda, more biti, javaline, težko . . .

Pojasnilni prislovi so: s kratka, zlasti, prav za prav, sploh, v obče . . .

Vaje.

1. Odgovarjaj: Kje je Bog? Kam se megla vzdviguje? Kod straši? Kdaj drevesa cvetó? Kdaj listje rumení? Kdaj molimo čez dan? Kolikrat treši na zemljo? Doklé bo naša duša živela? Koliko blaga bode človek sabo na uni svet nesel? Kako teče železni hlapon? Kako tergovci prodajajo? Zakaj kmet seje? Zakaj se učenec učí.

2. Poišči tù prislove, in povej, na ktero vprašanje se odgovarjajo in kako se imenujejo:

Mnogo ljudí je na svetu, pa malo jih je zeló modrih. Vedno moramo iti naprej, ne nazaj. Koder koli solnce sije, naj prijaznost klije! Zjutraj lehko delamo. Gotovo da! Tù nas vse kmalu mine. Tù sejemo, tamkaj

bodemo želi. Nikar preveč ne navezujmo serca na prazne reči! Veliko imaš še kterikrat, a dosti nikoli. Morda misliš večno živeti.

3. Poišči v berilu št. — vse prislove, in povej od njih vse, kar koli veš!

V e z n i k.

Vodila.

Zlato i n srebro je žlahtna ruda. Čerta je ravna, a l i kriva. Škerjanec jé n e k a j zernje, n e k a j žuželke. Sin je veči, n e g o oče. Voda pogasí ogenj, olje p a povekša plamen.

Besedice »i n«, „a l i", »n e k a j«, »n e g o«, „p a" vežejo besede. Imenujejo se v e z n i k i.

Vezniki so besedice, ktere vežejo posamne besede in cele misli.

Vezniki so vezalni, protilni in ločilni, terdilni in sklepalni, potem krajevni in časovni, načinni in vzročni.

Vezalni vezniki so: i, in, ino, pa, ter, tudi, ne le—ampak tudi, ne—ne, ni—ni, niti —niti, tako—kakor dalje, potem, potlej, h temu, na to, verh tega, naposled, časi—časi, nekaj— nekaj, nekoliko—nekoliko, zdaj—zdaj, sedaj— sedaj, kakor, kot, namreč, zlasti, posebno, sosebno, češ . . .

Protilni in ločilni so: a, ali, no, pa, pak, toda, le, samo, samo da, vendar, vendar le, ne—ampak, ne—nego, ne—temuč, nikar, bodi —bodi, bodi si—bodi si . . .

Terdilni in sklepalni vezniki so: saj, sicer, drugače, inako, kajti, zato, zatorej, torej, zarad tega, za tega delj, tedaj, takisto, vsled tega . . .

Krajevni in časovni vezniki so: kjer, kjerkoli, kámor, kámor koli, káder, kedár, dokler, do kar, kar, ka, odkar, predno, kákor, čim, s čim . . .

Načinni vezniki so: kákor—tako, kolikor—toliko, čim—tem . . .

Vzročni vezniki so: ko, ker, če, ako, samo, da, da le, naj—si, dasi, dasitudi, ako tudi, če tudi . . .

V a j e.

1. Poišči tù veznike, in povej kako se imenujejo:

Zdrava lica so bela in rudeča, kakor mleko in kri. On lepo piše od konca do kraja. Skèrbi za zdravje, toda ne mehkuži se! Ne delaj zavoljo dobička! Roka roko umiva, lice pa obedve. Ako ni lepo, saj tudi ni drago. Ne povej vsega, kar veš! Čednost bolj lepša, kakor zlato in srebro. Manj ko govoriš, toliko več poslušaj! Varčnost in dobrodelnost se vjemati; ali skopost dela kamnito serce. Pridni ne umerje od glada; kajti pridnemu pogleda sicer glad skozi okno; toda v hišo mu ne pride. Ako ne teče, pa kaplje.

2. Postavi tù namestu čertic primerne veznike:

Bog je večen; — je vselej bil, je — bo vselej. Bog je vségaveden; — vé vse, — naše nar skrivnejše misli. Tice nam koristijo, — jih nikar ne preganjajte! Lito železo je mehkeje — jeklo, — se dá piliti — vertati. Vsi sesalci imajo rudečo, toplo kri — dihajo s pljuči; kit ima — toplo kri — diha s pljuči, — je — sesalec. Ribe ne dihaje s pljuči, — s škergami.

3. Prepiši — povest iz berila, in podčertaj vse veznike!

Medmet.

Vodila.

Pastirji so šli domú, in so ukali: „Ju, ju, ju!“
Deček je padel, in je zavpil: „Ojoj“!
Deklica se je spekla, in je zavpila: „As!“
Oče so mlatičem djali: „Nujte, nujte!“
Mlatiči so udarili: „pik! pok; pika! pok!“
Besedice „ju!“ „ojoj!“ „as“, „nujte“, „pik! pok!“ naznanjajo občutke in posnemajo glasove.

Besedice, ki naznanjajo občutke ali posnemajo kake glasove, imenujejo se **medmeti**.

Medmeti za občutke so:

veseli glasovi: ha, ha! ala! ju! juhuhu! hopsasa! hajsasa! blagor!

žalostni glasovi: ah! oh! uh! oj! joj! ojoj! gorjé!

čudilni glasovi: o! da te! da te vendar! kaj še!

nepričakovalni glasovi: hohó! ne pa! vendar ne! prederta reč!

podbudni glasovi: nujte! údri! primi! dérži!

klicni, tihi glasovi: st! pst! i nu! čaj! čajte! slišiš! ne! nikar!

bolečni glasovi: as! asa! oh! oh prejoh! joj! prejoj!

nepovoljni glasovi: ba! pej! pej te bodi!

Voščila so: Z Bogom! Zdrav ostani! Bog daj! Bog ne daj! Bog daj dobro srečo! Bog te sprimi! Živio! Slava!

Glasovi, s kterimi živali kličemo, odganjamo ali zavračamo, so: muc, muc! kec! hej! les! ajs!

Posnemalni glasovi so: pik pok! lop! plèsk! trèsk! terlèsk!

Vaje.

1. Kako rečeš, kedar veselo poskočiš?
   Kako zdihuješ, kedar si žalosten?
   Kako rečeš, kedar te kaj zaboli?
   Kako rečejo učitelj, kedar otroci šumé?
2. Kako rečeš, kedar srečaš svojega prijatelja?
   Kako se poslovljaš od njega?
   Kako rečeš, kedar prideš k delajočemu človeku?
   Kako ti delavec odgovarja?
3. Kako kličeš pesa, mačko, kokoši?
   S kterimi glasovi odganjaš te živali?
4. Kako ropoče v mlinu?
   Kako žvižga železni hlapon?
5. Prepiši iz berila pesem —, podčertaj medmete, in povej, kakošni glasovi so!

Drugi del.

Stavek.

Prosti in zloženi stavek.

Vodila.

Deček je učenec. Deček je vesel. Deček poje. Škerjanec je tica. Škerjanec je rujav. Škerjanec se vzdviguje. Vijolica je cvetica. Vijolica je modra. Vijolica cvetè. Detelja je rastlina. Detelja je zelena. Detelja raste. Detelja je pokošêna.

O vsaki osebi ali stvari lahko kaj mislimo, govorimo ali pišemo, in sicer kaj je, kakošna je, kaj dela ali kaj se z njo godí.

Svoje misli in čute razodevamo v stavkih.

Stavek je misel, ki jo povemo ali zapišemo.

Hlapec dela. Hlapec ne dela. Ali hlapec dela? Hlapec, delaj! Naj bi hlapec delal!

Kedar govorimo ali pišemo, vselej kaj pripovedujemo ali terdimo, ali odrekujemo ali zanikamo, ali pa kaj vprašamo, velevamo ali želimo.

Svoje misli razodevamo tedej terdilno, ali nikavno, in sicer naznanjevaje ali pripovedovaje, vpraševaje, velevaje ali želevaje.

Vsak stavek ima dva glavná dela: osebek in dopovedek.

Osebek je oseba ali reč, o kteri govorimo. Dopovedek je to, kar o osebku dopovedujemo.

Po osebku vprašamo s vprašanjem „k d o“ ali „kaj?“

Osebek more biti: samostalnik, pridevnik, števnik, zaímek, glagolov nedolóčnik ali velélnik, in tudi vsaka druga beseda, če se o njej kaj pripoveduje.

Včasi je pa osebek tudi skrit v dopovedku, n. pr.: Beri! piši! Hvalijo ga (ljudje).

Dopovedek more biti: samostalnik, pridevnik, ali glagol.

Stavek, kteri ima le osebek in dopovedek, imenuje se g o l stavek.

Deček je priden učenec. Zdrav deček je vesel! Deček poje pesmi. Škerjanec je poljska tica. Poljski škerjanec je rujav. Škerjanec se v kvišku vzdviguje. Vijolica je dišeča cvetica. Cveteča vijolica je modra. Vijolica cvetè spomladi. Detelja je koristna rastlina. Detelja raste na polji. Zrela detelja na polji je pokošêna.

V teh stavkih imata osebek in dopovedek še druge besede, ki jih pojasnujejo, ali dopolnujejo.

Stavek, kteri ima mimo osebka in dopovedka še druge besede, ktere osebek, ali dopovedek, ali pa oba pojasnujejo, ali dopolnujejo, imenuje se razširjen ali i z o b r a ž e n stavek.

Gol, ali razširjen stavek je p r o s t stavek.

Kokoš vodo pije, in na Boga gleda. Dela je dovelj, a delavcev manjka. Počakaj, sej nisi voda! Kogar kača piči, bojí se zvite verví. Greh storí, da človek pozabi na

Bogá. Star pregovor pravi: Česar se Anžek nauči, to tudi Anže zna. Ni vse zlato, kar se sveti. Vsaka tica rada letí tje, kjer se je izvalila. Do kler je drevce mlado, ga lahko pripogneš. Kakor si boš postlal, tako bodeš ležal. Nič na svetu ni tako skrito, da bi ne postalo očito. Ko bi spoznali, kaj je čas, dobro bi ga obračali.

Tù se združita dva ali več stavkov v eno celoto.

Ako se združita dva ali več prostih stavkov v eno celoto, izobrazi se **združen** ali **složen** stavek.

Ako ima v združenih stavkih vsak stavek sam o sebi svoj popolni pomen, imenuje se taka celota **priredno-složen** stavek ali **priredje**.

Ako pa ima v združenih stavkih le en sam stavek poglavitno misel, drugi stavki pa ga le pojasnujejo ali dopolnujejo, imenuje se taka celota **podredno-složen** stavek ali **podredje**.

Stavek, ki obsega poglavitno misel, je **glavni** stavek; stavki pa, ki dele glavnega stavka le pojasnujejo ali dopolnujejo, so **postranski** ali **odvisni** stavki.

Glavni stavki med seboj, pa tudi glavni stavki s postranskimi stavki vežejo se naj več z vezniki in zaimki.

Prosti pa tudi složeni stavki nimajo vselej vseh besedí, ki se že po sebi razumevajo, n. pr.: Ves svet (je) okó božje. Navada (je) železna srajca. Bóg (bodi z vami)! Dobro jutro! Dober dan (Bog daj)!

Vaje.

1. Povej v polnih stavkih, kaj je jablana, bezeg, ajda, lan, vertnica, volčja jagoda, čebela, belouška, gos, kokoš, konj, medved!

2. Povej v polnih stavkih, kakošne so te-le reči: kamen, demant, svinec, sol, glina, kreda, apno, žveplo, oglije, bob, grah, dren, buča, goba, jagoda, jelka, grozdje, klasje, cvetje!

3. Povej v polnih stavkih, kaj dela tesar, vervar, lovec, pes, žaba, riba, tica! kaj se godi z meglo, s snegom, z žitom, s travo!

4. Povej od vsake teh-le oseb ali rečí, kaj so, kakošne so, kaj delajo, ali kaj se z njimi godí: mlinar, petelin, krompir, šota, brana, solnce, zarja!

5. Povej tri terdilne, tri nikavne, tri vprašalne, tri velélne in tri želelne stavke!

6. Povej tri stavke, v kterih bode osebek samostalnik, tri, v kterih bode osebek pridevnik, tri, v kterih bode osebek števnik in tri, v kterih bode osebek glagolov nedolóčnik ali velélnik!

7. Postavi tù namesto čertic primerna pojasnila, ali dopolnila:

— učenec zasluži —. — veja se zlomi. — lasje so slava. Cekin je — denar. Zlato je — ruda. — voda je — pijača. — voda je slana. — Mizar dela —. Tkalec tkè —. Žena bèli —. Pošteni se ne sramuje —. Péstunja varuje —. Vetrovi čistijo —. — otroci spoštujejo — —. Ribe plavajo —. Rudo kopljejo —. Sava izvira —. Sava se izliva —. Sava teče —. Drava dêre —. Vrabec sedí —. Podoba visí —. Ne hodi —! Bog ljubi —. Laž ima — nogé. Bogastvo — — ne odpravi. Blagó se — hvali. Drevo se naslanja —. Človek se naslanja —.

8. Vversti tù gole stavke vkup, razširjene vkup in zložene vkup; pri golih in razširjenih stavkih pa podčertaj osebek in dopovedek, pri zloženih pa glavni stavek:

Sosed je umen in marljiv gospodar. Brat je vojak. Hči je vljudna deklica. Tvoj brat je moj tovariš. Ljudje hodijo. Tice letajo. Živali skačejo. Kače lazijo. Červi se po zemlji plazijo. Živali so človeku koristne. Ne muči živali! Vino škoduje otroku. Dober delavec je vreden plačila. Ne verjamemo mu, kdor je lagal. Oči so okna našega telesa. Ne verjami vsega, kar slišiš, in ne pravi vsega, kar veš! Čast je časti vredna. Učenci, učite se pokornim biti! Kokoš vse razberska; enako dela tudi zapravljivka. Vsaka strast popači človeka, posebno pa nevošljivost. Le berž ubogaj; sicer bode druga! Slaba tovaršija te spridi; zatorej ne zahajaj med slabe tovariše! Kar je dobro, to se samo hvali. Dokler je drevo mlado, lahko ga pripogneš. Domovina je kraj, kjer je naša zibel tekla. Nič ni ležeče na tem, kako dolgo kdo živí, temuč le na tem, kako dobro je živel.

Množno-zloženi stavek.

Vodila.

Življenje naše je sejanje, pri kterem se poleniti ne smemo, ker čas po bliskovo letí, in vemo, da, kdor je len ob setvi, malo žanje.

Na tvojo besedo, o kmetovalec! zraste za hišo, kjer je robida rastla, orehovo drevo, da se ti v njegovi senci otroci igrajo; na tvojo besedo ti tern rodí hruško, jabelko se ti debelí na lesniki, in pridelana kapljica vinca te veselo poživlja.

Tù je več stavkov združenih v večo celoto, zato da se misel lepše izreka in izobrazuje.

Ako se naj manj trije ali več rekov združi v večo celoto, imenujemo jo mnogo-zloženi stavek.

Vaje.

Združi te-le posamesne stavke v primerno večo celoto:

Zjutraj ideš z novo močjo na delo svojega poklica. Gorki znoj ti stojí po čelu. Spominjaj se, da delaš njemu, ki te tako skerbno ohranuje. Spominjaj se, da služiš Bogu, ko služiš ljudem.

Žalosten si. Nadloge te tarejo. Tvoja pamet ti ne pomaga. Tvoja volja ti ne pomaga. Ne toži nikomur žalosti. Toži tistemu, ki ti more pomagati!

Strah nas je groba. Čudno nam je pri sercu, ko vidimo pokop. Misel na grob je zdrava. Misel na grob nas učí ponižnosti.

Besedni red.

Vodila.

Versta ali red, po kterem se versté besede v stavku, imenuje se besedni red.

V prostem stavku stojí navadno osebek na pervem, dopovedek pa na drugem mestu; spona ali vez pa se devlje med osebek in dopovedek.

Kedar je osebek v dopovedku skrit, pride dopovedek na pervo mesto.

V razširjenih stavkih stojé pojasnila sploh pri pojasnjenih besedah, pred njimi, ali za njimi.

V vprašalnih stavkih se vprašalni členek devlje tik za glagol, s kterim se vpraša, n. pr.: Je li to resnica?

Breznaglasne besedice n. pr.: sem, si, je, me, te, se, ga, mi, ti . . . navadno ne začenjajo stavka.

V zloženem stavku stojí naj več glavni stavek pred postranskimi stavki.

Postranski stavki stojé precej za tisto besedo, ktero pojasnujejo ali dopolnujejo.

V a j a.

Vrédi besede in stavke v naslednji povesti:

Hrast in terst.

Hrast bahati se s svojo terdnostjo in stanovitnostjo; terstu očitati njegovo slabost, pred vsakim vetrom tresti in uklanjati se. Terst zaničevanje terpeti pohlevno, in molčati. Kmalu potem vihar velik vstati; hrast se ne dá ušibiti, vihar prelomiti ga in podreti; terst priklanjati ponižno, vstati zopet hitro.

Terdovratnost in svojeglavnost ne obstanka imeti, ponižnost in poterpežljivost veljati.

Tretji del.

Pravopisje.

Pravopisje nas učí besede s pravimi čerkami pisati, in jih na koncu verst prav deliti in prave ločila ali prepone staviti.

Splošna vodila.

1. Piši, kakor se besede dobro izgovarjajo in izpeljujejo!

2. Kolikor zlogov ima kaka beseda, toliko ima tudi samoglasnikov.

3. Na koncu besede se piše tisti terdi ali mehki soglasnik, kteri se sliši, če se beseda podaljša, n. pr.: sneg, snega; obraz, obraza; mož, moža.

4. **lj** se piše:

a) za **b, m, p, v,** n. pr.: ljubljenec, spremljevalec, konoplja, mravlja;

b) v končnicah: l j a m, l j e m, l j e n, l j i v, n. pr.: mahljam, gibljem, ljubljen, dobrotljiv;

c) v nekterih drugih besedah, n. pr.: ključ, ljud, ljub . . .

Velike čerke.

Velike čerke pišemo:

1. v začetku govora;

2. za piko, klicajem in vprašanjem, kedar sklepata stavkovo misel.

3. za dvopičjem, kedar svoje lastne ali besede koga drugega nespremenjene zapišemo, n. pr: Kristus nas učí: »Ljubi svojega bližnjega, kakor sam sebe!«

4. iz početka vsake verste v pesmih, n. pr.:

Jablane, hruške
In druge cepé
Cépi v mladosti
Za stare zobé!

5. pri lastnih imenih;

6. včasi tudi v pismih pri zaímkih, s kterimi nagovarjamo osebo, kteri pišemo.

Razzlogovanje.

Večkrat se primeri, da se mora beseda na koncu verste razdeliti. Tù veljá:

1. zlogi naj se ločijo v pisavi tako, kakor v govorjenji;

2. izpeljane ali sestavljene besede naj se razzlogujejo tako, kakor so izpeljane ali sestavljene n. pr.: ko-lo-vrat, ob-last, po-mlad;

3. soglasnik med dvema samoglasnikoma jemlje se k naslednjemu zlogu, n. pr.: ro-ka, no-ga, no-ga-vi-ca;

5. kedar sta med dvema samoglasnikoma dva ali več soglasnikov, jemlje se pervi ali perva dva k pervemu, drugi k drugemu zlogu, n. pr.: mer-va, soln-ce.

5. **lj** in **nj** se ne ločita.

6. Neločljivi so navadno tudi tisti soglasniki, s kterimi se navadno besede začenjajo, n. pr.: sl-slama, skr-skrinja, gl-glava . . .

Ločila ali prepone.

Ločila ali prepone so znamenja, ktera pri pisanji stavimo:

1. da ločimo ali prepenjamo besede od besede in stavek od stavka;

2. da kažemo, kedaj in kako je treba pri branji glas povzdvigovati ali z glasom odjenjevati, in kedaj in koliko se mora pri branji oddahniti;

3. da je pisanje bolj razumevno.

Ločila ali prepone so:

1. Pika (.), ktera se stavi

a) na koncu popolnoma končanega govora;

b) za posamesnimi naslovi ali izrazi;

c) za verstilnimi števniki, če se s številko pišejo, n. pr.: Mi živimo v 19. (v devetnajstem) stoletji. Cesar Franc Jožef I. (pervi). V Ljubljani 1. prosinca 1874. l.;

d) pri okrajšanih besedah, to je, po eni ali po več čerkah, ki se stavijo namestu cele besede, n. pr.: g. (gospod), gold. (goldinar), i. t. d. (in tako dalje).

Pri piki se naj dalje oddahne.

2. Vprašaj (?), kteri se stavi

a) na koncu vprašalnega stavka, n. pr.: Kdo je vse ustvaril? Ktere so naj imenitnejše stvarí božje?

b) pri posamnih vprašalnih zaímkih, n. pr.: Umerli bomo; toda kdaj? in kje? ne vemo.

Pri vprašaju se glas povzdvigne.

3. Klicaj (!), kteri se stavi

a) na koncu stavka, kedar pomenja klicanje, čudenje, ukaz ali prošnjo, n. pr.: Vpil sem za njim: Janez! Janez! Glej ga! Ne hodi v vodo!

b) pri posamesnih besedah, kedar pomenjajo klicanje in tudi pri nekterih napisih v pismih i. t. d., n. pr.: Stoj! Tiho! Pomagaj! Ljubi prijatelj!

c) za medmeti, kedar sami za se stojé, n. pr.: Oh! Gorjé!

Ako pa se kak stavek začénja z medmetom, se pa pri medmetu stavi vejica, in še le na koncu stavka klicaj, n. pr.: Oj, kako srečno živí zadovoljni človek!

Tudi pri klicaju se glas povzdvigne.

4. Vejica ali rez (,), ktera se stavi

a) med naštevane besede brez veznika, n. pr.: Polje, vinograd, gora, morje, ruda, kupčija tebe redé;

b) med glavne in postranske stavke, n. pr.: Ura, enkrat zamujena, ne pride nobena.

Pri vejici se za spoznanje preneha.

5. Podpičje (;), ktero se stavi

a) med daljšimi priredno-zvezanimi stavki, n. pr.: Mladost živí brez vse skerbí; vsako nedolžne veselje popolnoma vživa; po veselji hrepení, in išče ga pri svoji enakosti;

b) med stavki, ki eden drugega poterjujejo, ali eden drugemu nasprotujejo, n. pr.: Odperta noč in dan so groba vrata; al' dneva ne povė nobėna prat'ka.

Pri podpičju se nekoliko dalje preneha, kakor pri vejici.

6. Dvopičje (:), ktero se stavi

a) kedar svoje lastne ali besede koga drugega nespremenjene zapišemo, in jih pred napovemo, n. pr.: Kristus je rekel: Dajte cesarju, kar je cesarjevega, in Bogú, kar je božjega!

b) kedar se kaj našteva, pojasnuje ali dodaja, n. pr: Dvoparklježi so: govedo, ovca, koza, serna, jelen. .

Vodnik je pel:

Ne hčere, ne sina
Po meni ne bó;
Dovòlj je spomina:
Me pésmi pojó.

7. Pomišljaj (—), kteri se stavi, kedar se kaka beseda ali kak rek zamolčí, ali pa, če se kaj nepričakovanega pové, n. pr.: Bojim se, da — vendar raji molčim. Trudimo se po sreči in slavi, in dobimo — grob.

8. Oklepaj ( ), kteri se stavi, kedar med kak stavek kako besedo ali stavek vtaknemo, da govor bolj pojasnimo, n. pr.: Volčja črešnja (volčja jagoda) je ena naj bolj strupenih rastlin. Vsaka naša telesna in dušna moč (to vsak po sebi lahko čuti) vterjuje se s primerno vajo.

9. Vezaj (— -), kteri se stavi med besede in zloge, ki jih vkup vežemo, n. pr.: Slovensko - nemška slovnica.

10. Narekovaj („“), kedar hočemo kake besede ali stavke posebno zaznamnjevati, n. pr.: Knjiga: »Drobtinice« je zlata vredna knjiga. Pervo pravilo vsega kerščanstva je: »Ljubi gospoda, svojega Boga iz vsega svojega serca, iz vse svoje duše in iz vse svoje misli!«

11. Opuščaj ('), kteri se stavi, kedar se v pisanji kaka čerka opustí, n. pr.: jel'te, da je res.

12. Opominjaj (* †), ki kaže na kako opombo, naj večkrat zdolej postavljeno.

13. Enačaj (=), ki kaže, da ste dve rečí enaki, n. pr.: nam. = namestu.

Kazalo.

Pervi del.

Drugi del.

Tretji del.